

LUNDS
UNIVERSITET

Institutionen för psykologi

Känslotankar

Om mentalisering och KASAM hos barn.
Korrelationsstudie samt validering av nykonstruerat
mentaliseringsinstrument.

Elna Söderdahl & Tova Winbladh

Psykologexamensuppsats, Ht 2010

Handledare: Hans Bengtsson

Tack

Stort tack till de barn och lärare som har deltagit i studien.

Tack även till vår handledare Hans Bengtsson för stort engagemang, ständig tillgänglighet
och befriande lösa tyglar.

Abstract

The present study investigated the two phenomena mentalization and sense of coherence (SOC) and the current research in the respective fields. Research regarding each of the two concepts proposes and empirically proves that high mentalizing ability and strong sense of coherence respectively are protective factors that increase the likelihood of mental health and wellbeing. The study had two main objectives, of which the first was to investigate the possible link between mentalization and SOC among children in fourth grade (N=30). The second objective was to develop instruments to assess children's mentalizing, as there is a lack of such instruments. Children's mentalizing ability, SOC and verbal ability were investigated, assessed by two interviews (CAI and MIC - 5), a self-assessment form (BarnKASAM) and a word comprehension test (WISC-IV). Results related to the first objective showed no linear relationship between SOC and mentalization. After controlling for verbal ability and hyper-activation a linear positive correlation between SOC-subcomponent manageability and mentalization was implied. Curvilinear correlation was also implied between the SOC-subcomponents of comprehensibility and meaningfulness and mentalization. Results related to the second objective validated the newly designed instrument MIC-5 and its coding. The instrument was confirmed as effective to estimate mentalizing ability among children.

Keywords: Mentalization, sense of coherence (SOC), children, mentalizing interview

Sammanfattning

Uppsatsen tittar närmare på de båda fenomenen mentalisering och känsla av sammanhang (KASAM) och den forskning som är aktuell inom respektive område. Forskning kring vart och ett av begreppen föreslår och bevisar empiriskt att god mentaliseringsförmåga respektive hög KASAM är skyddande faktorer för individen som ökar sannolikheten för psykisk hälsa och välmående. Studien hade två huvudsyften där det första var att undersöka eventuellt samband mellan de två fenomenen mentalisering och KASAM hos barn i årskurs fyra (N=30). Det andra syftet var att vidareutveckla instrument för att uppskatta barns mentaliseringsförmåga, då det råder brist på sådana instrument. Studien undersökte barns mentaliseringsförmåga, KASAM och verbala förmåga med hjälp av två intervjuer (CAI och MIC - 5), ett självskattningsformulär (BarnKASAM) och ett ordförståelsetest (WISC-IV). Resultat kopplat till studiens första syfte visade att inget linjärt samband kunde fastställas mellan KASAM och mentaliseringsförmåga. Efter kontroll för verbal förmåga och hyperaktivering uppvisades dock tendens till linjärt positivt samband mellan KASAM-delkomponenten hanterbarhet och mentalisering. Kurvlinjärt samband antyddes även mellan KASAM-delkomponenterna begriplighet och meningsfullhet och mentalisering. Resultat kopplat till studiens andra syfte validerade det nykonstruerade instrumentet MIC-5 med tillhörande kodning. Instrumentet bekräftades som välfungerande gällande att uppskatta mentaliseringsförmåga hos barn i årskurs fyra.

Nyckelord: Mentalisering, KASAM, barn, mentaliseringsintervju

Innehållsförteckning

Inledning	7
Teoretisk bakgrund – mentalisering	7
Historisk bakgrund och definition av begreppet mentalisering.....	7
Mentaliseringsförmåga.....	10
Mentaliseringsförmåga och verbal förmåga.....	12
Mentaliseringsförmåga och anknytning.....	12
När mentaliseringsförmågan sviktar.....	15
Mentaliseringsförmåga hos barn.....	16
Att mentalisera – att begripliggöra.....	18
Teoretisk bakgrund – KASAM	18
KASAM och dess tre komponenter.....	18
Generella motståndresurser och generella motståndsbrister.....	20
Stressorer.....	20
Hur fungerar KASAM?.....	21
Utveckling av stark KASAM.....	23
KASAM hos barn.....	24
Sammanfattning av forskningsläget kring mentalisering och KASAM	25
Uppsatsens forskningsfokus	25
Syfte och hypoteser	26
Metod	28
Urval och deltagare	28
Mätinstrument och kodning	29
BarnKASAM (SOC-C/ KASAM-C).....	29
Ordförråd – Wechsler Intelligence Scale for Children –fourth edition (WISC-IV).....	29
Cognitive Appraisal Interview (CAI).....	30
Mentalizing Interview for Children – 5 (MIC-5).....	30
Kodning CAI.....	31
Kodning MIC-5.....	32
Procedur	34
Statistisk bearbetning	35
Resultat	35

Diskussion	39
Resultatdiskussion	39
Samband mellan mentaliseringsförmåga och KASAM.....	39
Det nykonstruerade instrumentet MIC-5:s validitet.....	41
Samband som inte berörs av hypoteserna.....	42
Metoddiskussion	44
Studiens validitet.....	44
Instrument.....	45
Etik	45
Förslag till vidare forskning	46
Referenser	48
Bilaga 1	
Bilaga 2	
Bilaga 3	
Bilaga 4	
Bilaga 5	

Inledning

En ständigt aktuell och stor mänsklig fråga är varför det går bra i livet för vissa individer och mindre bra för andra? Begreppet mentalisering, starkt etablerat av Peter Fonagy och hans kolleger under de senaste tjugo åren, framstår vid en första anblick som en del av svaret på frågan. Mentalisering innebär förståelsen av sitt eget och andras inre liv och vidheten i begreppet ger en känsla av att mycket kan förändras till det bättre i en människas liv genom att endast arbeta med en liten förmåga. Lätt att glömma är att mentalisering inte är en *liten* förmåga, utan tvärtom en grundläggande förmåga, genomgripande och ständigt aktiv.

Med utgångspunkt i antagandet att mentaliseringsförmåga spelar roll i hur livet gestaltar sig föds nästa fråga; varför har vissa lättare att mentalisera än andra? Goda belägg finns för att påstå att den miljö som vårdgivaren utgör under den tidigaste perioden i livet är med och påverkar mentaliseringsförmågans utveckling, men finns även andra faktorer? Vid läsning av teorin väcks funderingar kring i hur stor grad kontexten, det sociala sammanhanget och individens upplevelse av sig själv som psykologisk agent i världen är med och påverkar förmågan till mentalisering samt hur mentaliseringsförmågan påverkar upplevd agens. Här föds intresset för Aaron Antonovskys begrepp *känsla av sammanhang* (KASAM) och det eventuella sambandet mellan KASAM och mentaliseringsförmåga. KASAM är ett begrepp med rötter i sociologisk tradition, som betonar vikten av begripliggörande och som liksom mentaliseringsförmåga ofta relateras till psykiskt välmående.

Uppsatsen ämnar titta närmare på de båda fenomenen och den forskning som är aktuell inom respektive område, för att sedan studera hur förhållandet mellan mentaliseringsförmåga och KASAM ser ut hos barn i årskurs fyra. Studiens teoretiska antagande är att mentaliseringsförmåga spelar roll för hur livet gestaltar sig samt att individens grad av upplevd känsla av sammanhang samvarierar med förmågan att mentalisera. Uppsatsen vill vidga mentaliseringsteori till att ta i beaktande fler faktorer än anknytning i resonemanget kring vad som främjar mentaliseringsförmåga.

Teoretisk bakgrund - mentalisering

Historisk bakgrund och definition av begreppet mentalisering. Mentaliseringsbegreppet är sprunget ur både psykoanalytisk teori och anknytningsteori där själva fenomenet beskrivs på olika sätt men inte förrän på senare år med hjälp av ordet mentalisering (Fonagy, 2007). Till exempel närmar sig Freud fenomenet med sitt begrepp *Bindung*, som syftar på den kvalitativa förändringen från det fysiska till det psykiska. Klein

betonar hur den depressiva positionen kräver ett erkännande av skada och lidande hos den andre och Bion beskriver hur betaelementet (inre upplevelser som upplevts som konkreta) omformas genom alfafunktionen till acceptabla och tänkbara erfarenheter (Fonagy, 2007). De fynd som empirisk forskning visat på har lett till att den dominerande mentaliseringsteorin idag hävdar att förvärvandet av den reflektiva funktionen mentalisering i hög grad är beroende av vilka möjligheter det lilla barnet har haft att iaktta och utforska sin primära vårdnadshavares inre liv (Fonagy, 2007).

Mentaliseringsbegreppet har alltså vuxit fram samtidigt inom både det psykoanalytiska och det anknytningsteoretiska tänkandet. De senaste decennierna har begreppet, framförallt genom bidrag från psykoanalytikern och forskaren Peter Fonagy och forskningsgruppen kring honom, blivit mer och mer populärt och välanvänt inom såväl klinisk psykologi som utvecklingspsykologi och psykoterapi. Idag är mentalisering ett aktuellt begrepp som med dess teoretiska förankring och empiriska stöd erbjuder en utökad förståelse av redan kända fenomen samt deras utveckling.

Själva ordet mentalisering hamnade i strålkastarljuset första gången för några decennier sedan när det introducerades i psykoanalytisk litteratur. Det snappades sedan upp av forskare som intresserat sig för autism samt av forskare som studerat psykologiskt trauma och effekten av det. Detta ledde till att mentalisering som begrepp rotade sig inom såväl psykoanalytisk teori som neuropsykologi och relationell psykologi (Allen, 2003). Varför just ordet mentalisering (mentalizing på engelska) blev den rådande benämningen av fenomenet beskrivs av Allen (2003) bero på behovet av ett verb för att uttrycka att fenomenet handlar om en mental aktivitet.

Mentalisering är ett komplext fenomen med stort innehåll, vilket leder till att en heltäckande mening som beskriver innebörden av begreppet är svår att finna. Allen (2003) gör dock ett gott försök när han beskriver mentalisering som ”the process of making sense of mental states in oneself and other persons” (s. 91). Fonagy och Luyten (2009) gör även de ett respektabelt försök när de beskriver mentalisering som ”the imaginative mental activity that enables us to perceive and interpret human behavior in terms of intentional mental states” (s. 1347). För att få en mer heltäckande bild av begreppet finns på Svenska nätverket för mentaliseringsbaserad psykologis hemsida (2010) följande förklaring att läsa:

att mentalisera är att tänka och känna om tänkande och känslor. Den mentaliserande människan tillskriver andras och egna beteenden mening. Hon gör gissningar om vilka känslor, tankar och intentioner som ligger bakom. Hon förstår också att andra drar slutsatser utifrån hennes eget beteende. Mentalisering är också att fylla i luckorna i samspel med andra, att fantisera om det

som inte går att ta på och samtidigt förstå att det är just fantasier, att man aldrig riktigt kan veta till hundra procent.

En mycket längre definition, men kanske mer lättfattlig.

Sammanfattningsvis kan sägas att mentalisering är förståelsen av sitt eget och andras inre liv samt insikten om att denna förståelse aldrig kan vara en absolut sanning. Mentalisering är det medvetna och omedvetna reflekterande som hela tiden pågår inom oss, där vi förhåller oss till oss själva och andra som egna personer, individer styrda av intentioner. Mentalisering är ingen specialförmåga utan en medfödd funktion som utvecklas i samspel med andra och som utvecklas olika beroende på hur gynnsam miljön runt individen är. Ibland kan medfödda faktorer finnas hos individen som försvårar för utveckling av mentaliseringsförmåga (Allen, 2003; Allen, Fonagy & Bateman, 2008; Fonagy, Gergely & Target, 2007; Fonagy & Luyten, 2009).

Vad är det då som skiljer mentaliseringsbegreppet från andra närliggande begrepp? Som redan påpekats är mentalisering ett begrepp som innefattar både förståelse och reflektion av andras inre liv samt förståelse och reflektion av det egna inre livet. Det gör att det skiljer ut sig från exempelvis *theory of mind* och *empati*. Till skillnad från begreppet *theory of mind* så väver mentalisering tydligare in upplevelsen och bearbetningen av sig själv, av att finnas till, känna, tänka och vilja. *Theory of mind* är ett begrepp som emellanåt används synonymt med mentalisering men som i grunden är sprunget ur filosofi och forskning kring artificiell intelligens (Rydén och Wallroth, 2008). *Theory of mind* har använts för att försöka förklara människans kognitiva fungerande och har därmed en något annan innebörd än mentalisering. *Theory of mind* refererar i huvudsak till tänkandet om andras inre liv medan mentalisering fokuserar mer på känslomässiga aspekter i förståelsen för sitt eget och andras inre liv.

Mentalisering skiljer sig även något från begreppet *empati* på grund av liknande anledningar. Där *empati* står för uppmärksamhet på vad andra tänker och känner innefattar mentalisering även *empati* mot det egna självet och uppmärksamhet på vad man själv tänker och känner. Ibland definieras *empati* som bestående av både en kognitiv och en affektiv komponent men inom mentaliseringsforskningen menar man i stället att *empati* är en del av den affektiva komponenten av mentalisering (Allen et al, 2008).

Uppenbart är att mentaliseringsbegreppet har stora likheter med andra begrepp som varit aktuella inom psykologin länge. Det specifika med mentaliseringsbegreppet är snarare att det samlar flera olika begrepp i en enda förmåga än att det skiljer ut sig distinkt från andra närliggande begrepp.

Mentaliseringsförmåga. Mentaliseringsförmåga antas vara en medfödd förmåga som liksom vår språkförmåga inte är komplett från början utan utvecklas i samspel med andra människor. Precis som språket utvecklas mentaliseringsförmågan av sig självt om inget hinder, såsom genetisk skada eller vanvård, ligger i vägen (Allen, 2003; Allen et al., 2008; Fonagy et al., 2007) och om den stimulus som krävs för utveckling erhålls. Inom mentaliseringsforskningen utgår man från antagandet att mentaliseringsförmåga precis som språket utvecklas kring vissa linjer som följer förutbestämda och kronologiska sekvenser. Likaså tänker man sig att mentaliseringsförmåga, precis som språkutveckling, är beroende av viss kritisk stimuli för att kunna utvecklas. Kritisk stimuli gällande mentaliseringsutveckling verkar vara till exempel exponering för samtal som refererar till mentala tillstånd. Vid konsekvent brist på sådan stimulans har försening i mentaliseringsutvecklingen hos barn kunnat observeras (Fonagy et al., 2007).

Mentalisering följer oftast liknande utvecklingsmönster men därmed inte sagt att alla individer är lika bra på att mentalisera. Mentalisering är en färdighet som övas hela tiden och kan tränas upp. Vissa inre och yttre faktorer påverkar hur väl färdigheten mentalisering kan utvecklas och senare användas. Studier har visat på kopplingar mellan relationellt samspel mellan barn och primära anknytningsobjekt i tidiga år och möjlighet att använda mentaliseringsförmågan ändamålsenligt och effektivt i vuxenålder (Allen, 2003; Allen et al., 2008; Fonagy et al., 2007; Fonagy & Luyten, 2009).

Fonagy och Luyten (2009) beskriver mentaliseringsförmågan som organiserad längst fyra polariteter; automatisk/ kontrollerad, kognitiv/affektiv, intern/extern samt självfokuserad/ fokuserad på andra. De argumenterar för denna uppdelning av mentaliseringsbegreppet genom att lyfta det faktum att mentaliseringskonceptet i sin ursprungliga form är för brett formulerat för att kunna operationaliseras på ett bra sätt. Uppdelning mellan explicit och implicit mentalisering förekommer hos Allen et al. (2008) och påminner mycket om det Fonagy och Luyten (2009) kallar automatisk/kontrollerad mentalisering. Just denna uppdelning mellan automatisk eller implicit mentalisering och kontrollerad eller explicit mentalisering, ger ett viktigt bidrag till förståelsen av vad mentalisering är och förtjänar en närmare beskrivning.

När vi mentaliserar till vardags sker det ofta på ett direkt, implicit sätt där själva mentaliseringen snarare upplevs som en magkänsla än som en medveten process. Mentaliseringen sker omedvetet, oreflekterat och ickeverbalt och tar därmed inte mycket energi. När allt går som det ska räcker ofta denna typ av mentalisering, samspelet flyter på utan problem och man behöver inte stanna till och tänka efter kring det som sker. Dock

uppstår emellanåt svårigheter gällande samspel med andra eller kring förståelsen av sina egna upplevelser och känslor. I dessa lägen krävs en medveten, explicit mentalisering där man reflekterar och försöker förstå det som händer. Den explicita mentaliseringen är en trögare process som kräver uppmärksamhet, intention, medvetenhet och ansträngning. Explicit mentalisering är därför en känsligare process som under olika omständigheter kan falla tillfälligt. Neuroforskning antyder att de olika typerna av mentalisering verkar vara kopplade till olika områden i hjärnan, där implicit kopplas till bland annat amygdala och basala ganglier medan explicit kopplas till bland annat prefrontala cortex och områden som har att göra med bearbetning av språkligt och symboliskt material. Den implicita typen av mentalisering brukar vanligen vara på plats utvecklingsmässigt under det andra året medan med explicita mentaliseringen vanligen inte är utvecklad förrän under det fjärde året (Allen 2003; Allen et al., 2008; Fonagy & Luyten, 2009).

Tätt sammanknutet med mentaliseringsförmåga är agenskap, känsla av att vara ägare till sina egna känslomässiga och mentala tillstånd samt sina egna handlingar. Agenskap är länkat till intention och autoreglering av emotioner och agensutvecklingen sker på olika nivåer över lång tid, i hög grad beroende av samspel med vårdgivare och andra människor. Vanvård, trauma och övergrepp kan leda till en störd känsla av agenskap samt till störd relation till den egna kroppen (Mohaupt, Holgersen, Binder & Nielsen, 2006; Schimansky, David, Rössel & Haker, 2010).

Den begynnande känslan av agens är hos spädbarnet kopplat till att vara den som styr de motoriska rörelserna utifrån inre mentala tillstånd, det vill säga *kroppslig agens*. Vidare utvecklas känslan av *social agens*, av att vara en som söker och engagerar sig i känslomässig interaktion med andra. Vid två års ålder utvecklas den *intentionella agensen* och gör barnet förmöget att förstå att andra kan ha inre mentala upplevelser utan att de nödvändigtvis manifesterar sig i handling. Då tar barnet steget vidare från den inledande teleologiska hållningen, där andras intentioner förstås utifrån det konkreta, det observerbara. Först vid fyra till fem års ålder är den *representationella agensen* på plats och ger barnet möjlighet att representera och attribuera olika mentala tillstånd, att förstå hur de hänger samman samt att upptäcka att mentala tillstånd tenderar att leda till handling. Denna förmåga är en förutsättning för full mentalisering och ger barnet möjlighet att skapa mening av sina erfarenheter och att erhålla en autobiografisk känsla av själv (Mohaupt, 2006).

Mentaliseringsförmåga och verbal förmåga. Förutom likheten mellan mentalisering och språk utvecklingsmässigt finns det även andra kopplingar mellan de båda förmågorna.

Språk är viktigt för mentaliseringsförmågan på flera olika sätt och det har till och med föreslagits att språkförmåga och mentaliseringsförmåga inte går att separera, att mentaliseringsförmåga kräver en icke bristande språkförmåga. Genom språket kan individens inre föreställningsvärld struktureras och testas och språket erbjuder insikt i mentala tillståndets karaktär samt i mentaliseringsprocessens natur. Genom samtal med andra påminns individen ständigt om att den andre har ett eget inre som skiljer sig från ens eget och språket hjälper individen att förstå att det psykiska inte alltid överensstämmer med det fysiska, alltså att ett inre tillstånd kan existera utan att motsvara ett yttre tillstånd. Normalutvecklad språkförmåga kan antas underlätta för välutvecklad mentaliseringsförmåga samt för möjlighet till träning av den under hela livet (Fonagy et al., 2007).

I studier om emotionell kompetens hos barn, som handlar om att dels kunna känna igen, reglera och uttrycka känslor, har man funnit att emotionell kompetens kan mediera effekten av verbal förmåga på skolprestation och förmåga till uppmärksamhet (Izard, Fine, Schultz, Mostow, Ackerman & Youngstrom, 2001; Trentacosta, Izard, Mostow & Fine, 2006). Det tycks som om emotionell kompetens blir den mekanism genom vilken barnens verbala förmåga kan förvandlas till framgång i klassrummet. Trentacosta et al (2006) diskuterar om detta beror på att emotionell kompetens hjälper barnen att få tillfredsställande kamrat- och lärarrelationer som i sin tur ger motivation att fullt ut använda sig av de resurser som deras generella kognitiva förmåga utgör.

Mentaliseringsförmåga och anknytning. Inom mentaliseringsteorin förekommer ofta kopplingar mellan anknytning och mentaliseringsförmåga. Det antas att mentaliseringsförmågans framväxt är starkt sammanbundet med barnets relation till den primära vårdgivaren/föräldern. I den speglade anknytningsrelationen utvecklas mentaliseringsförmågan genom att barnet utforskar vårdgivarens medvetande och en trygg anknytningsrelation möjliggör för barnet att på ett mer fullständigt sätt utforska förälderns medvetande (Fonagy, 2007; Rydén och Wallroth, 2008). Flera olika studier finns som styrker detta antagande genom att bland annat visa på att barn med trygg anknytning klarar klassiska theory of mind-test tidigare än otryggt anknutna barn samt att barn med desorganiserad anknytning uppvisar försening och problem i mentaliseringsförmågan (Fonagy et al. 2007; Fonagy & Luyten, 2009).

Särskilt en aspekt i anknytningsrelationen har visat sig ha stor betydelse för barns mentaliseringsutveckling, den aspekt som i litteraturen kallas *mind-mindedness* (Laranjo, Bernier, Meins & Carlson, 2010). Mind- mindedness kan beskrivas som vårdgivarens

benägenhet att i kommunikationen med barnet tillskriva det mentala tillstånd, alltså mentalisera kring barnet. Studier har även visat att mind- mindedness är korrelerat till trygg anknytning (Fonagy et al. 2007; Laranjo et al, 2010) samt att blivande föräldrars förmåga att reflektera kring sin egen barndom i mentalistiska termer predicerar trygg anknytning när barnet är fött (Sharp & Fonagy, 2008). Det kan alltså fastslås att vårdgivarens egen förmåga att mentalisera i hög grad påverkar anknytningen och sedermera även barnets mentaliseringsförmåga. Fonagy et al. (2007) lyfter detta faktum som högst intresseväckande eftersom det öppnar för ett sätt att bryta socialt nedärvda dåliga anknytningsmönster. Mentalisering hos blivande föräldrar är något som går att arbeta med och därmed förändra.

Ett annat fokus i den mentaliseringsinriktade anknytningsteorin är speglingens betydelse för utvecklingen av mentaliseringsförmågan. Inom en trygg anknytningsrelation förmår vårdgivaren ta emot och tolka barnets känslouttryck och dessutom lägga till egna tankar kring uttrycket, mentalisera kring barnet och dess upplevelse. Denna mentalisering förmedlas till barnet genom spegling av barnets känsla i kombination med ett tillägg av en kontrasterande känsla, vårdgivarens egna tillägg. Detta kallas ibland markerad spegling och är en förutsättning för att barnet ska kunna börja symbolisera (Fonagy, 2007; Rydén och Wallroth, 2008). I praktiken går det till så att barnet kanske skriker på grund av rädsla och vårdgivaren uppfattar rädslan och speglar den tillbaka till barnet på ett lite överdrivet sätt. I denna spegling visar även vårdgivaren en antydning till en annan känsla, i detta fall kanske lugn. Speglingen kommunicerar till barnet att barnets känsla finns och uppfattas på ett sådant sätt som är igenkännligt för barnet, att situationen inte är så farlig egentligen samt att barnets rädsla existerar utan att omgivningen, den externa miljön, omfattas av den. Detta möjliggör för barnet att skapa en representation, en symbol, av sin inre upplevelse. Symbolisering är mycket avgörande i utveckling av mentaliseringsförmåga. Genom vårdgivarens spegling av barnet i samspel lär sig barnet att det själv har egna tankar och känslor som andra relaterar till. Vanemässig spegling får barnet att rikta fokus mot de inre upplevelserna och ger dessa en meningsfull och hanterlig form (Fonagy, 2007).

När vårdgivaren konsekvent inte förmår spegla barnet på ovan beskrivna sätt kan det leda till svårigheter i barnets mentaliseringsutveckling. Vårdgivaren kan antingen undvika barnets känslor eller spegla tillbaka dem i en obearbetad form, till exempel genom att bli lika rädd som barnet själv. I extrema fall kan detta samspel leda till att barnets självutveckling kommer till skada och en sårbarhet skapas för att hämning av mentalisering ska utvecklas som ett försvar hos barnet, något som är mycket olyckligt. I mindre extrema fall, men där speglingen ändå varit inadekvat, kan samspelet leda till två olika typer av snedvridningar i barnets

utveckling. Om barnet konsekvent möts av att vårdgivaren inte bearbetat barnets känsla i speglingen utan visar upp samma känsla själv, förstärker samspelet upplevelsen av verkligheten som psykiskt ekvivalent, det vill säga att det inre motsvarar det yttre och tvärtom. Om barnet däremot möts av att vårdgivaren inte klarar ångesten som barnets känsla väcker utan undviker den genom en slags dissociation (till exempel genom att "göra om" barnets riktiga känsla till sjukdom, trötthet eller liknande) förstärker samspelet upplevelsen av verkligheten som vore den på låtsas, så kallat låtsasläge, ett läge där det inre är helt avskilt från det yttre. Båda dessa typer av speglingar leder till att barnet inte får motta några igenkännbara representationer av sina känslor och barnet kan få svårt att skilja mellan psykisk och fysisk verklighet. Det i sin tur kan leda till ett instrumentellt användande av känslor, bristande känslokontroll och svårigheter att mentalisera i nära relationer, brister som i vuxen ålder blir synliga bland annat i olika personlighetsstörningar (Fonagy, 2007; Fonagy & Luyten, 2009; Gergely 2003).

Gergely (2003) argumenterar för att tidiga dysfunktionella anknytningsrelationer, eller senare starka traumatiska upplevelser, kan få barnet att stanna kvar i eller återvända till den teleologiska hållningen, det vill säga det sättet det lilla barnet förstår världen på innan mentaliseringsförmågan är utvecklad. Den teleologiska hållningen innebär att handlingar förstås som målinriktade men endast utifrån det som konkret syns, den fysiska världen. Det som kan observeras är verkligt men det mentala (intentionerna) erkänns inte (Rydén och Wallroth, 2008). Att ofta förstå världen utifrån en teleologisk hållning när man är vuxen leder till stora svårigheter i det sociala livet, i relaterande samt gällande förståelsen av sig själv (Gergely, 2003).

När anknytningsrelationen är optimal för barnets utveckling leder det vanligtvis till att barnet utvecklar god affektmedvetenhet samt god affektreglering, något som är nära förknippat med mentaliseringsförmåga (Fonagy, 2007; Mohaupt et al., 2006). När affektmedvetenheten brister av någon anledning får individen svårigheter att attribuera orsaker till såväl sitt eget som andras beteende, vilket gör det svårt att mentalisera. Affektreglering uppnås genom affektintoning och välfungerande speglingar från vårdgivaren och när det brister kan sociala problem och psykopatologi observeras (Mohaupt et al., 2006).

En person med otrygg anknytning och brister i speglingsprocessen och som tidigt fått lära sig att läsa av en viktig anhörigs sinnesstämning kan till exempel utveckla vad som kallas *hypermentalisering*. Dessa individer kan ha mycket god förmåga att mentalisera om andra och ständigt ha tankar om vad som hänt i relation till någon i deras närhet. Ofta kan det vara nyanserade, kloka och insiktsfulla tankar och personerna upplevs som goda lyssnare.

Förvånande nog kan samtidigt det egna livet vara kaotiskt och fyllt av självhat eller försakelse. Ofta rör det sig då om en väldig upptagenhet av andra och en väl upptränad förmåga att läsa av vad som händer i andra, vilket tidigare varit en viktig strategi, men kombinerat med en tydlig oförmåga att mentalisera kring sitt eget inre. Detta leder till svårigheter för personen att reglera de egna affekterna (Rydén & Wallroth, 2008).

När mentaliseringsförmågan sviktar. Som redan nämnts är mentaliseringsförmåga en förmåga som uppnås av sig självt när ingen medfödd svaghet inom området finns och när relationen till vårdgivaren i huvudsak kännetecknas av de komponenter som återfinns inom en trygg anknytningsrelation. Som också redan nämnts är detta inte alltid fallet. Bristande mentaliseringsförmåga kan ingå i en individs personlighet på ett genomgripande sätt, men det kan även förekomma under specifika omständigheter hos en individ som i andra fall inte har några mentaliseringssvårigheter. Autism och borderlinepersonlighetsstörning är två tillstånd som i litteraturen ofta förstås genom mentaliseringstermer men även stress och stark affekt kopplas samman med sviktande mentaliseringsförmåga.

Sharp och Fonagy (2009) föreslår att mentaliseringssvikt i kombination med djupgående desorganisation av självstrukturen skulle kunna ses som de huvudsakliga komponenterna i borderline personlighetsfungerande. De (Sharp & Fonagy, 2009) hävdar att fungerandet som observeras vid borderline personlighetsstörning kan förstås som en konsekvens av a) mentaliseringsförlust vid emotionellt laddade relationskontexter, b) återframträdande av tankesätt som utvecklingsmässigt föregår mentalisering, samt c) konstant tryck för externalisering av inre outhärdliga tillstånd (Sharp & Fonagy, 2009). Utifrån denna förståelse för borderline personlighetsstörning har forskningsgruppen kring Fonagy utvecklat en mentaliseringsbaserad terapiform (MBT), där patientens förmåga att mentalisera i anknytningsrelationer står i fokus.

Gällande autismspektrumstörning som karaktäriserat av bristande mentalisering finns studier som både styrker (Demurie, De Corel & Roeyers, 2011) och motsäger detta (Begeer, Malle, Nieuwland, & Keysar, 2010). Hamilton (2009) belyser den empiriska tvetydigheten kring huruvida personer med autismspektrumstörning har svårigheter att förstå intentioner och mål eller inte, och föreslår att en mer förfinad mentaliseringsteori som skiljer mellan olika typer av mentalisering kan behövas för att till fullo förstå de sociala svårigheter som återfinns bland individer med autismspektrumtrörning.

Vid upplevelse av stress eller intensivt emotionellt påslag tenderar mentaliseringsförmågan att svikta till förmån för mer basala responser. När

anknytningsystemet aktiveras starkt verkar det som att mentaliseringsförmågan tillsammans med andra kognitiva system deaktiveras och hjärnverksamheten ändras om från att ha varit kortikalt orienterad till att bli subkortikalt orienterad. Fungerandet blir alltså mer automatiskt än exekutivt, antagligen på grund av evolutionära orsaker, och mentaliseringsförmågan sviktar på grund av detta. För vissa individer slås stressreaktioner som dessa på lättare och oftare än för andra, studier finns som kan länka känslighet för mentaliseringshämmande stressreaktioner till anknytningsmönster, upplevt trauma och ständigt höga kortisolnivåer i blodet (Fonagy & Luyten, 2009).

Mentaliseringsförmågan kan alltså svikta på ett genomgripande sätt, såsom är fallet vid till exempel brister i anknytningsrelationen, men också mer tillfälligt när man utsätts för stark stress eller intensivt affektpåslag (Sharp & Fonagy, 2009; Fonagy & Luyten, 2009). Båda scenarierna innebär att en individ som utsätts för stress, tillfälligt eller mer varaktigt, får svårt att mentalisera. Mentalisering är en aktivitet som utvecklas genom att man använder sig av den reflektiva förmågan och tränar den i vardagligt liv (Allen et al., 2008). Möjligt är alltså att kroniska tillstånd av hög påfrestning under längre tid skulle kunna påverka en individs utveckling av mentaliseringsförmåga.

Mentaliseringsförmåga hos barn. Mentaliseringsforskning kring barn har hittills mest berört hur föräldrars mentaliseringsförmåga påverkar barnets mående och i liten grad hur barns egen mentaliseringsförmåga påverkar dem i livet. Ostler, Bahar och Jessee (2010) samt Bengtsson (2003) studerar dock barns mentalisering och sociala tänkande och utvecklar egna instrument för att göra detta.

Ostler et al. (2010) utvecklar i sin studie ett instrument för att uppskatta barn i skolålderns mentaliseringsförmåga. Instrumentet heter the Child Mentalization Scale (CMS) och består av en kodning i nio olika nivåer, där barnets mentaliseringsförmåga graderas utifrån författarnas förståelse av de mentaliseringsdefinitioner som finns beskrivna i redan etablerad teori. Deltagare i studien är fosterhemsplacerade barn med missbrukande föräldrar och frågeställningen är huruvida deras mentaliseringsförmåga samvarierar med deras psykiska mående, uppmätt med hjälp av Trauma Symptom Checklist for Children och The Child Behavior Checklist. Mentaliseringsförmågan uppskattas genom författarnas egen kodning som appliceras på material genererat genom My Family Stories Interview. Resultat visar att mentaliseringsförmåga korrelerar signifikant med mental hälsa och social förmåga, vilket stödjer det teoretiska antagandet att god mentaliseringsförmåga bör ses som en skyddande faktor för barn med missbrukande föräldrar (Ostler, Bahar och Jessee, 2010).

Bengtsson (2003) behandlar i sin studie sambandet mellan empati, emotionsreglering och prosocialt beteende hos barn. Empati ses här främst som en affektiv respons överrensstämmande med någon annans emotioner och/eller situation. Tankar som väcks i konfrontationen med den andra personens upplevelse och situation antas också påverka den empatiska upplevelsen. I studien presenteras ett instrument, utvecklat av författaren själv, som används för att bedöma barns spontana kognitiva respons på andras affektiva upplevelser (Bengtsson, 2003), något som ligger nära det som i annan teori kallas explicit mentalisering (Allen et al., 2008). Instrumentet utgörs av en intervju som kallas Cognitive Appraisal Interview (CAI) samt en kodning där materialet genererat från intervjun graderas utifrån olika kategorier (Bengtsson, 2003).

I artikeln beskrivs hur barn har olika stilar vad gäller hur de förstår en situation, stilar som kan vara mer eller mindre adaptiva eller mogna. De mindre mogna stilar som beskrivs är förvrängningar eller felslut som kan ske i bearbetningen av och i responsen av en situation med empativäckande information. En variant av mindre mogen stil är när barnet stegrar medvetenheten om potentiella hot riktade mot sig själv eller andra, något som i artikeln kallas hyperaktivering. En annan stil är när barnet i stället tonar ner eller förnekar den emotionella innebörden av det stimuli som ska processas (Bengtsson, 2003).

Studiens resultat visar att subjektivt upplevt hot och prosocialt beteende är kurvolinjärt relaterat. Barn som skattar högt både på empati och prosocialt beteende tenderar därför att uppleva moderata nivåer av hot samt ha förmåga att moderera den emotionella innebörden av det empati-provocerande stimuli genom modererande kognitiv omstrukturering. De barn som skattas högt på prosocialt beteende är alltså tillräckligt emotionellt engagerade för att bry sig, men inte så belägrade av känslan att de inte kan stanna upp och hantera situationen genom att kognitivt omstrukturera den. Denna strategi utgör en mer mogen och adaptiv informationsbearbetning än de ovan beskrivna omogna stilarna. De barn som uppvisar extrema nivåer (låga eller höga) av upplevt hot i sina responser är de barn som skattar högst på aggressivt beteende (Bengtsson, 2003).

Förutom stilmässiga skillnader konstaterar Bengtsson (2003) att det även finns utvecklingsmässiga olikheter i förmågan att bearbeta empativäckande information. Äldre barn använder sig i högre utsträckning av perspektivtagande och kan laborera med flera möjliga perspektiv samtidigt. Perspektivtagande tros bidra till modererande kognitiv omstrukturering och till att generera moderata nivåer av upplevt hot. Perspektivtagande kan sägas vara en assimilerande process, genom att barnet accepterar det emotionella stimuli som något som

spelar roll och använder sin kapacitet och resurser för att hantera det och sätta det i en psykologisk kontext som modererar dess betydelse och konsekvens (Bengtsson, 2003).

Bengtssons (2003) studie är intressant i detta sammanhang då den belyser emotionsreglering som viktig komponent i mentaliseringsförmåga. Den är även intressant då den erbjuder en lättadministrerad intervju för att uppskatta barns mentaliserande av emotionellt laddade situationer, samt en kodning som till viss del överrensstämmer med rådande mentaliseringsteori. Bengtssons (2003) intervju CAI samt kodning för hyperaktivitet och modererande kognitiv omstrukturering används i denna studie, tillsammans med kompletterande instrument, för att uppskatta mentaliseringsförmåga hos barn.

Att mentalisera – att begripliggöra. Allen (2003) beskriver mentaliseringsförmåga som ”the process of making sense of mental states in oneself and other persons” (s. 91). Finns andra faktorer som också har med *sensemaking*, alltså begripliggörande och meningsskapande, att göra och som kan antas påverka möjligheten att mentalisera?

Ett intrapsykiskt tillstånd som i litteraturen beskrivs i termer av *sensemaking* är KASAM (Antonovsky, 1979). KASAM innebär upplevelse av världen och livet som begripligt, hanterbart och meningsfullt och beskrivs som en inre copingresurs som påverkar individens sätt att förhålla sig till omgivningen, händelser och upplevelser. Alltså, som hjälper individen att ”making sense of” det den upplever. Med utgång i denna beröringspunkt undersöks fenomenet KASAM närmare.

Teoretisk bakgrund - KASAM

KASAM och dess tre komponenter. I boken *Health, Stress, and Coping* (1979) presenterade professorn i medicinsk sociologi, Aaron Antonovsky, den salutogena modellen. Det centrala i detta perspektiv är att, i stället för att ställa frågan om varför vissa blir sjuka, ställa frågan: varför hamnar vissa människor, trots upplevda stressorer och motgångar, i den andra delen av kontinuumet, som innebär hälsa? Antonovskys svar på denna fråga blir att det beror på hur stark känsla av sammanhang (KASAM) en människa har.

KASAM har sedan 1979 utvecklats och definieras i *Hälsans mysterium* (Antonovsky, 2005) som:

Känslan av sammanhang är en global hållning som uttrycker i vilken utsträckning man har en genomträngande och varaktig men dynamisk känsla av tillit till att (1) de stimuli som härrör från ens inre och yttre värld under livets gång är strukturerade, förutsägbara och begripliga, (2) de

resurser som krävs för att man skall kunna möta de krav som dessa stimuli ställer på en finns tillgängliga, och (3) dessa krav är utmaningar, värda investering och engagemang. (s. 46)

KASAM utgör alltså en inre copingresurs som speglar en slags global hållning eller ihållande tendens att se världen som mer eller mindre begriplig, hanterbar och meningsfull. Dessa tre centrala komponenter definieras enligt följande:

Begriplighet: "...syftar på i vilken utsträckning man upplever inre och yttre stimuli som förnuftsmässigt gripbara, som information som är ordnad, sammanhängande, strukturerad och tydlig snarare än som brus – dvs kaotisk, oordnad, slumpmässig, oväntad, oförklarlig" (Antonovsky, 2005, s. 44). En hög känsla av begriplighet innebär att man förväntar sig att det man möter i livet kommer att vara förutsägbart och om det kommer som en överraskning går det åtminstone att ordna och förklara. Det säger alltså inget om att dessa stimuli skulle vara önskvärda.

Hanterbarhet är: "...den grad till vilken man upplever att det står resurser till ens förfogande, med hjälp av vilka man kan möta de krav som ställs av de stimuli som man bombarderas av" (Antonovsky, 2005, s. 45). Här är viktigt att notera att resurser till förfogande inte behöver betyda resurser som man själv kontrollerar, utan kan röra sig om någon eller något som man litar på och räknar med, till exempel en partner, vän, kollega, Gud eller historien. Det innebär att man inte känner sig som ett orättvist utsatt offer för negativa livshändelser, utan snarare upplever dem som utmaningar eller erfarenheter som man har en tro på att man kan hantera. Som värst är dessa händelser eller dess konsekvenser åtminstone uthärdliga (Antonovsky, 2005).

Meningsfullhet syftar till:

i vilken utsträckning man känner att livet har en känslomässig innebörd, att åtminstone en del av de problem och krav som livet ställer en inför är värda att investera energi i, är värda engagemang och hängivelse, är utmaningar att "välkomna" snarare än bördor som man mycket hellre vore förutan" (Antonovsky, 2005, s. 46).

Meningsfullhet beskriver Antonovsky (2005) som begreppet KASAM's motivationskomponent. En individ med hög grad av meningsfullhet har områden i livet som är viktiga, som den är engagerad i och som har emotionell betydelse. Det som sker i dessa områden betraktas ofta som utmaningar som är värda känslomässig investering och engagemang. Naturligtvis önskar inte en sådan individ att utsättas för olyckliga händelser inom dessa områden, men när det sker drar man sig inte för att konfrontera det och försöka finna mening i det som skett för att komma igenom det.

Komponenten meningsfullhet, i sin egenskap av motiverande, är den viktigaste komponenten eftersom utan den blir ingen av de andra komponenterna särskilt långvariga. Troligen, menar Antonovsky (2005), är känsla av begriplighet den därefter viktigaste komponenten eftersom en känsla av hanterbarhet förutsätter denna.

Generella motståndsresurser och generella motståndsbrister. I *Health, Stress, and Coping* (1979) beskriver Antonovsky generella motståndsresurser (GMR). GMR är en livssituation, ett tillstånd eller egenskap som kan hjälpa till att klara av de stressorer man ställs inför. Exempel på GMR kan vara pengar, jagstyrka, kulturell stabilitet, en viss personlighet, temperament eller socialt stöd (Antonovsky, 2005). Forskning kring skydds- och riskfaktorer har en lång tradition (Gassne, 2008), men GMR är ett sätt att finna ett begrepp som beskriver vad de resurser eller buffertar, som man har kommit fram till är gynnsamma, har gemensamt.

I senare arbeten utvecklar Antonovsky (2005) sina tankar och tar ett steg från det dikotoma tänkandet mellan å ena sidan negativa stressorer, och å andra sidan resurser. Han lägger ihop kunskapen om resurser och brister och menar att man kan tala om överordnade psykosociala generella motståndsresurser-motståndsbrister (GMR-GMB). Antonovsky (2005) menar att detta ger en begreppsmässig vinst eftersom det är svårt att skilja resurser och negativa stressorer åt som varandes oberoende variabler, eftersom till exempel låg kontroll utgör en negativ stressor, samtidigt som hög kontroll utgör en resurs. Därför bör till exempel ”kontroll” behandlas som ett kontinuum, snarare än att behandla ”låg kontroll” som en brist eller negativ stressor och ”hög kontroll” som en resurs. Ju högre man befinner sig på detta kontinuum, desto större sannolikhet att man får ett mönster av livserfarenheter som bidrar till ett starkt KASAM och vice versa.

Stressorer. En stressor definierar Antonovsky (2005) som något som för in entropi i systemet, alltså en erfarenhet som kännetecknas av bristande entydighet, under- eller överbelastning eller låg möjlighet till medbestämmande. Mer kroniska eller bestående fenomen, såsom ens historiska sammanhang, grupp tillhörighet, personlighet, ens interpersonella situation, temperament och så vidare, menar Antonovsky (2005), kan utgöra både en GMR eller en GMB beroende på om de bidrar till livserfarenheter som stärker eller försvagar en persons KASAM. Dessa kroniska stressorer utgör de avgörande faktorerna bakom ens KASAM-nivå. En stressor behöver dock inte självklart vara negativ, kännetecknande är att de orsakar en spänning som måste lösas.

Antonovsky (2005) skiljer de kroniska stressorerna från livshändelsestressorer som är mer avgränsade, till exempel en näras död, skilsmässa, personlig framgång eller en ny familjemedlem. Dessa stressorer skapar spänning och det är hur stark KASAM personen som upplever dem som avgör om följderna av dem blir skadliga, neutrala eller leder till hälsa. Olsson och Hwang (2002) finner i en svensk studie att föräldrar till barn med inlärningssvårigheter som har låg KASAM är mer deprimerade än den matchade kontrollgruppen med föräldrar utan barn med inlärningssvårigheter. Olsson och Hwang (2002) menar att födseln av ett funktionshindrat barn eller insikten om att ens barn har inlärningssvårigheter kan utgöra en livshändelsestressor. Författarna tror att KASAM kan vara en del av förklaringen till huruvida man upplever situationen som en utmaning eller som ett hot. Det har också gjorts flera studier på hur hög nivå av KASAM utgör en positiv faktor för hur människor som får en sjukdom eller upplever ett trauma hanterar återhämtning och hur deras livskvalité påverkas (Norekvål et al., 2010; Kimhia, Eshela, & Zysberg, 2010).

Hur fungerar KASAM? Oavsett om en stressor kommer från den inre eller yttre världen, om den är kronisk, av mer akut karaktär eller utgörs av vardagliga förtretligheter, om den är självvald eller påtvingad, så är den ett stimulus som vi inte har några automatiska eller adaptiva svar på. Mötet med stressorn är dubbelt till sin karaktär och består dels av en mer problemlösande eller instrumentell aspekt och dels av reglering av känslor (Antonovsky, 2005).

Antonovsky (2005) menar att en individ med stark KASAM har större benägenhet att uppfatta ett stimulus som en icke-stressor genom att anta att man automatiskt kan adaptera till kravet. Eller, om man uppfattar stimulit som en stressor till en början, senare definiera den som irrelevant eller oviktig. Detta för att man har erfarenhet av och tro på att saker och ting ordnar sig eller går att lösa på ett rimligt sätt och kanske inte kräver någon större mobilisering av resurser.

Om nu stimulit definieras som en stressor finns tre frågor som avgör hur spänningen hanteras; definitionen av stressorn som positiv eller negativ, klarläggandet av problemets känslomässiga aspekter och klarläggandet av dess instrumentella aspekter. Antonovsky (2005) lyfter ett exempel om en änkeman som träffar en attraktiv kvinna. Om han har stark KASAM kommer han att känna hopp och begeistring, medan han om han har svag KASAM kommer känna hopplöshet och apati. En stressor som bedöms hotfull kommer, enligt Antonovsky, hos en människa med stark KASAM väcka ledsenhet, rädsla, smärta, ilska skuld, sorg och oro, medan den hos en person med svag KASAM kommer att väcka ångest,

raseri, skam, förtvivlan och känslor av övergivenhet och förvirring. Han menar att de förstnämnda känslorna skiljer sig från de senare genom att de skapar en motivationell bas för handlande genom att engagera komponenten meningsfullhet, medan de senare är paralyserande. Han menar att de skiljer sig åt genom att vara fokuserade respektive diffusa. De fokuserade känslorna ligger närmre känslan av att problem är begripliga och aktiverar copingmekanismer, till skillnad från de mer diffusa känslor som aktiverar omedvetna försvarsmekanismer (Antonovsky, 2005).

Antonovsky (2005) skriver att den centrala hypotes han vill lyfta fram är att de känslor som väcks hos en person med stark KASAM ofta av flera skäl är lättare att reglera än de känslor som personer med svag KASAM upplever. Delvis beror det på att personer med stark KASAM ofta är mer medvetna om sina känslor, lättare kan beskriva dem och känner sig mindre hotade av dem. Det är troligare att känslorna i så fall är personligt och kulturellt mer acceptabla och att man därför inte är lika benägen att skjuta undan dem. På så sätt blir de en mer ändamålsenlig respons på verkligheten.

På liknande sätt beskriver Antonovsky (2005) att det fungerar med den instrumentella aspekt av en stimulus som definierats som en stressor. Problemet uppfattas som begripligt och hanterbart och som en utmaning, snarare än enbart som en börda att fly ifrån. Personer med svag KASAM fastnar alltså i att se stressorn, inifrån eller utifrån kommen, enbart från den negativa sidan och kommer därför fokusera på de känslomässiga aspekterna, på hur man ska hantera den ångest och olycka som uppstått. Personer med stark KASAM kommer däremot att fokusera på problemets mer instrumentella aspekter och se det som en utmaning att finna resurser att mobilisera för att möta problemet.

Angående nästa fas, frågan om handling eller respons på stressorn, betonar Antonovsky (2005) att en stark KASAM inte är detsamma som att ha en särskild copingstil. Snarare utmärks en stark KASAM av en rik tillgång till copingstrategier och en flexibilitet vad gäller valet av en viss strategi. Valet av framgångsrik copingstrategi är kulturellt- och situationsmässigt betingat, vilket också bidrar till att det inte finns ett enskilt bästa sätt. Manifest beteende kan därför inte förutsägas utifrån starkt KASAM, men det kan kvalitén på copingstrategin. Antonovsky (2005) menar att det är i denna del av problemlösningen som fördelen med att ha en stark KASAM blir synlig. Här betonas att den avgörande faktorn bakom denna mobilisering är en stark känsla av meningsfullhet som fungerar motiverande genom att engagemang ökar viljan att handskas med stressorn. Personer med svag KASAM är däremot övertygade om att kaos är oundvikligt och ger på förhand upp att ens försöka göra stressorn begriplig.

Utveckling av stark KASAM. Upplevelsen av förutsägbarhet lägger grunden för begriplighet, en bra belastningsbalans lägger grunden för hanterbarhet och delaktighet och medbestämmande lägger grunden för meningsfullhet. Antonovsky (2005) har ett tydligt sociologiskt perspektiv och framhåller att mönster av livserfarenheter påverkas av vilka GMR-GMB som står till buds och att dessa inte är lika distribuerade över olika grupper. Erfarenheterna kan därför på gruppnivå se ganska olika ut beroende på vilket kön, klass eller etnicitet man har, eller beroende av vilka andra sociala grupperingar man tillhör. Naturligtvis finns det skillnader också på individnivå, beroende på gener, konstitutionell disposition och tur. Dessa skillnader samspelar med de mer strukturella villkoren, men vikten ligger på den mer sociologiska förklaringen. Eller som Antonovsky (2005) uttrycker det: ”kultur, klass och historia ger emellertid inga absoluta garantier för att mönstret av livserfarenheter kommer att innehålla förutsägbarhet, belastningsbalans och medbestämmande. Vad det ger är en möjlighet till statistisk prediktion” (s. 143).

Särskilt meningsfullhet uppehåller sig Antonovsky (2005) vid och menar att det förutsätter erfarenhet av medbestämmande i socialt värdesatt verksamhet. Han ger ett exempel på den västerländska hemmafrun och menar att även om hon har stor makt inom den domän som hennes huvudsakliga sysselsättning sker inom, alltså hemmet, torde detta inte leda till en stark känsla av meningsfullhet eftersom denna domän i västerländska samhällen inte betraktas som särskilt viktig.

Antonovsky (2005) beskriver ganska vagt hur en individs KASAM-nivå utvecklas och hänvisar vad gäller begriplighet till t.ex. John Bowlbys teorier om anknytning som: ”givit oss en gedigen grund för att förstå hur barnet utvecklas i samspel med sin omvärld” (s. 132). Barnet kan samspela på ett sätt som främjar stabila och förutsägbara svar och efterhand känna sig förvissat om att dess fysiska och sociala värld inte ständigt kommer förändras. Också hanterbarhet och meningsfullhet beskrivs främjat av ett adekvat bemötande från vårdnadsgivare och andra i barnets närhet. Som exempel ges att barnet bör få rimliga krav ställda på sig och uppmuntras och bli bemött i sina egna initiativ för att på så sätt få en rimlig belastningsbalans. En känsla av meningsfullhet kommer ur kvaliteten på gensvaret från dem som omger barnet.

Den springande punkten är om gensvaret är inbäddad i positiv affekt. Kylighet, fientlighet och likgiltighet förmedlar ett tydligt budskap av nedvärdering, även när uppenbara fysiologiska behov tillgodoses. Lek, beröring, omtanke och tonfall förmedlar, uttryckt i oändliga kulturella variationer, att ”du är betydelsefull för oss” (Antonovsky, 2005, s. 135-136).

Antovsky (2005) kritiserar de författare som hela tiden förutsätter att den normala utvecklingen bara sker och sedan på ett patogenetiskt sätt förvånas när så inte är fallet. Antonovskys intresse ligger, såsom han själv uttrycker det, i att förstå det mirakulösa i att det så ofta går väl. Det får nog sägas att inte heller han är så tydlig på denna punkt och inte särskilt tydligt beskriver vad som krävs för en gynnsam utveckling. Han återkommer till mer strukturella förklaringar och menar att ett barn som växer upp i en medelklassmiljö kanske enklare upplever världen som strukturerad, förutsägbar och begriplig än gatubarn i slummen. Samtidigt framhåller han att de kulturella vägarna till KASAM är flerfaldiga och menar att till exempel en fundamentalistisk rörelse mycket väl kan erbjuda begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet (Antonovsky, 2005).

Slutligen kan sägas att det har diskuterats om KASAM ska ses som ett tillstånd, ett personlighetsdrag eller ett förhållningssätt. Antonovsky (2005) själv menar att KASAM bör betraktas som en stabil, varaktig och generell hållning till världen som utmärker en person genom hela vuxenlivet, såvida inga genomgripande bestående förändringar i livssituation sker. Denna hållning märks inom alla livssektorer

KASAM hos barn. Ying, Lee och Tsai (2007) studerar kinesiska första- och andragenerationsinvandrade collegeungdomar boende i USA och hittar signifikant stöd för att KASAM medierar sambandet mellan anknytning och depressiva symptom. Det innebär att hur hög KASAM respondenterna rapporterar är avgörande för i vilken grad den uppmätta anknytningen påverkar de depressiva symptomen. Al-Yagon (2010) studerar barn med och utan inlärningsvårigheter och hittar signifikant stöd för att KASAM är positivt korrelerat med anknytning till modern hos barnen, oavsett om de har inlärningsvårigheter eller ej.

Al-Yagon och Margalit (2006) studerar sambanden mellan självskattad ensamhet, KASAM och uppfattning om sin klasslärare som en trygg bas, hos barn i tredje klass, med och utan lässvårigheter. Signifikanta skillnader hittas mellan de två grupperna, till fördel för barnen utan lässvårigheter, vilka rapporterar mindre upplevd ensamhet och högre KASAM. Barnens uppfattning om sin lärare som en trygg bas korrelerar dessutom signifikant med upplevd ensamhet och upplevd KASAM. Al-Yagon och Margalit (2006) föreslår att resultaten kan stödja andra forskares antaganden om att barns individuella karakteristika som till exempel informationsprocessningsvårigheter och impulsivitet kan bidra till hur väl de fungerar socioemotionellt. Studien har en salutogen ansats och intresserar sig därför även för de barn som bryter trenden på gruppnivå och trots lässvårigheter rapporterar låg upplevd ensamhet och hög känsla av sammanhang. Dessa barn upplever sina klasslärare som mer

tillgängliga än andra barn med lässvårigheter, vilket understryker vikten av mer forskning som undersöker den roll anknytning och relationsmönster har för barn som har det svårt i skolan och har låg KASAM.

Sammanfattning av forskningsläget kring mentalisering och KASAM

I huvudsak är forskning om mentalisering fokuserad kring anknytning, borderline personlighetsstörning och utvecklingspsykologi (Allen, 2003; Allen et al., 2008; Choi-Kain & Gunderson, 2008; Fonagy & Bateman, 2008; Fonagy et al., 2007; Fonagy & Luyten, 2009). Då själva mentaliseringsbegreppet är relativt nytt är forskningsläget idag förhållandevis snävt, inte så många områden har hunnits utforskas än. Forskning kring det närliggande begreppet theory of mind intresserar sig i stor utsträckning för autismspektrumstörning (Demurie et al., 2011; Begeer et al., 2010; Hamilton, 2009) och utvecklingspsykologi (Russell, Alexis & Clayton, 2010) och empatiforskning verkar ofta beröra frågor kring socialt beteende och beteendestörningar (Bengtsson, 2003; de Wied, Gispens-de Wied & van Boxtel, 2010).

När det gäller forskning kring barns mentaliseringsförmåga och hur den påverkar dem i deras liv finns mycket lite gjort. Intresset har varit större för hur föräldrars mentaliseringsförmåga påverkar barn. Ostler et al. (2010) slår dock fast att god mentaliseringsförmåga verkar sammanfalla med mindre psykisk ohälsa hos familjehemsplacerade barn med missbrukande föräldrar. Bengtsson (2003) påvisar att barn med hög empati och hög grad prosocialt beteende tenderar att uppleva moderata nivåer av hot samt ha förmåga till kognitiv moderering vid exponering av emotionellt material. Ett resultat som kan tolkas som att god mentalisering med välutvecklad emotionsreglering verkar sammanfalla med prosocialt beteende.

Forskningsfältet gällande KASAM utgörs till största del av studier som berör hälsa och välmående hos vuxna (Kimhia et al., 2010; Norekvål et al., 2010). Studier finns även som berör sambandet mellan KASAM och anknytning samt KASAM hos barn (Al-Yagon, 2010; Al-Yagon & Margalit, 2006; Ying et al., 2007).

Uppsatsens forskningsfokus

I denna uppsats riktas fokus mot det eventuella sambandet mellan mentaliseringsförmåga och KASAM, en koppling som tidigare är outforskad. Inga studier hittas som explicit föreslår eller undersöker ett sådant samband. Intresset för att koppla samman de två begreppen kommer ur en vilja att sammanföra det intrapsykiska tänkandet med det mer sociologiska ramverket. Forskning kring vart och ett av begreppen föreslår och

bevisar empiriskt att god mentaliseringsförmåga respektive hög KASAM är skyddande faktorer för individen som ökar sannolikheten för psykisk hälsa och välmående. Båda är dessutom faktorer som påverkar individens förhållningssätt till omvärlden, livet och sig själv. Tanken här är att mentalisering och KASAM är två sätt att beskriva inre resurser som delvis går in i varandra och där en samvariation därför bör finnas. Antagandet är att det ena underlättar för det andra och att riktningen kan gå åt båda hållen.

Gällande hur KASAM skulle kunna påverka mentaliseringsförmåga uppstår resonemang kring att hög KASAM kan tänkas minska risk för mentaliseringssvikt. Känsla av att världen är begriplig, hanterbar och meningsfull tillåter individen att hantera händelser som uppstår utan alltför stort stresspåslag eller upplevelse av hot, faktorer som ger negativ påverkan på mentaliseringsförmåga (Fonagy & Luyten, 2009). Hög KASAM kan sägas bädda för att mentaliseringsförmågan ska kunna utnyttjas på bästa sätt. Ett socialt sammanhang som erbjuder individen hög KASAM gör eventuella påfrestningar lättare att mentalisera och därmed hantera.

Lika tänkbart är att mentaliseringsförmåga påverkar upplevelse av KASAM. Med god mentaliseringsförmåga kan inre och yttre händelser och tillstånd begripliggöras, hanteras och göras meningsfulla. Allen et al., (2008) beskriver mentaliseringsförmåga som fundamental för psykisk hälsa just därför att den ger förmåga att hantera frustration, reglera känslor och sätta in det som händer i ett större sammanhang, skapa mening. Fonagy (2007) påtalar också att en stor del av vinsten med en god mentaliseringsförmåga är just möjligheten att göra saker meningsfulla och sammanhängande.

En tredje möjlig variant av samband mellan de båda fenomenen är att båda påverkas av en tredje faktor, vilket utifrån teori i så fall skulle kunna vara anknytning. Anknytning förekommer som föreslagen bakomliggande faktor både gällande mentaliseringsförmåga och KASAM. Kanske är de båda fenomenen två olika system med var sin grund i individens allra tidigaste upplevelse av mänskligt relaterande.

Syfte och hypoteser

Studien bygger vidare på befintlig mentaliseringsforskning genom att sammanföra det psykoanalytiskt sprungna begreppet mentalisering med det sociologiskt orienterade begreppet KASAM. Tanken är att det är fruktbart för den i allmänhet intrapsykiskt och individuellt fokuserade psykologin som vetenskap att i större utsträckning uppmärksamma kontexten kring individen.

Studien har två huvudsyften. Det första är att undersöka huruvida det finns ett samband mellan de två fenomenen mentaliseringsförmåga och KASAM hos barn i tioårsåldern. Mentaliseringsförmåga operationaliseras i föreliggande studie som förmåga att explicit bearbeta emotionellt material mentalt. Operationaliseringen innebär en insnävning av begreppet mentalisering, där vissa delar faller bort. Detta anses dock vara nödvändigt här för att kunna utforma ett instrument som är praktiskt möjligt att använda i studien.

Förväntan är att finna positivt linjärt samband och/eller kurvlinjärt samband mellan de två fenomenen mentalisering och KASAM. Ett kurvlinjärt samband skulle kunna tänkas eftersom hypermentalisering kan finnas och bidra negativt till KASAM. Då hypermentalisering innebär att man endast kan mentalisera kring andras inre liv men inte kring det egna kan tänkas att denna överdrivna fokusering på den andre i och för sig skulle ge utslag för relativt god mentalisering, men samtidigt kanske inte leda till att världen blir särskilt begriplig då den egna inre världen förblir kaotisk och svårbegriplig.

Studiens andra syfte är att utveckla instrument för att uppskatta barns mentaliseringsförmåga. Det finns få tidigare studier som empiriskt undersöker barns mentaliseringsförmåga och därför heller inga svenska instrument som kan användas för detta ändamål. I studien provas ett av författarna nykonstruerat instrument, Mentalizing Interview for Children-5 (MIC-5), för att uppskatta mentalisering hos barn. Det nya kodningssystemet tillhörande MIC-5 appliceras även på item tillhörande det redan existerande instrumenten Cognitive Appraisal Interview (CAI) (Bengtsson, 2003). Det nya testets validitet undersöks genom jämförelse med CAI. Förväntan är att överrensstämmelse finns gällande mentaliseringsstimulerande egenskaper hos de två instrumentens item.

En annan del av prövningen av instrumentet MIC-5 är att kontrollera för verbal förmåga så att instrumentet inte i lika hög grad mäter verbal förmåga som mentaliseringsförmåga. Risk antas finnas eftersom det är explicit mentalisering som behandlas i föreliggande studie och explicit mentalisering har att göra med verbal bearbetning. Måttlig positiv korrelation mellan mentaliseringsförmåga och verbal förmåga är att förvänta eftersom verbal förmåga och mentalisering tidigare visats samvariera. En eventuell stark korrelation mellan de två variablerna bör dock leda till att instrumentets validitet ifrågasätts.

En sista del i prövningen är att undersöka relationen mellan kodningen tillhörande MIC-5 och kodningen tillhörande CAI. Förväntan är att finna måttligt starka positiva samband mellan mentaliseringsförmåga (som uppmäts genom kodning tillhörande MIC-5) och emotionsreglerande tankar, uppskattade genom variablerna hyperaktivering och modererande kognitiv omstrukturering (som uppmäts genom kodning tillhörande CAI). Detta eftersom

emotionsreglerande tankar antas gynnas av god förmåga till socialt perspektivtagande (Bengtsson, 2003), vilket är en faktor i mentaliseringsförmåga, som den operationaliseras här.

Studien genomförs utifrån en vetenskaplig positionering inom det postpositivistiska paradigmet. Ontologiskt och epistemologiskt intar författarna en kritisk realistisk position.

Metod

Studiens design och upplägg var att utifrån kvantitativ forskningstradition undersöka barns mentaliseringsförmåga, KASAM och verbala förmåga. Detta gjordes med hjälp av två intervjuer (CAI och MIC-5), ett självskattningsformulär (BarnKASAM) och ett ordförståelsetest (WISC-IV). Resultaten från intervjuerna kvantifierades sedan genom kodning och datan bearbetades statistiskt.

Studien har en korrelationsdesign och därmed kan den i de fall som korrelation fastställs mellan variabler, endast uttala sig om samvariation och inte kausalitet.

Urval och deltagare

Studien fokuserar på barn i årskurs fyra i södra Sverige. Barn som går i årskurs fyra är ungefär tio år gamla vilket antogs vara en lämplig ålder med tanke på de test som användes i undersökningen (Bengtsson, 2003; Ahlström & Henriksson, 2003; Nagy, 2004).

I första hand tillfrågades skolor i Lunds kommun om medverkan och i andra hand skolor i närkommuner till Lund. Urvalet fokuserades från början till kommunala skolor då klientelet på kommunala skolor ansågs vara mer representativt för hela befolkningen än klientelet på fristående skolor. Då urvalsprocessen visade sig ta lång tid utvidgades urvalet till att gälla även fristående skolor i Lunds kommun.

Utifrån en lista över Lunds grundskolor skedde en rundringning där telefonnummer och e-postadress till klassföreståndare i klass fyra efterfrågades. De skolor som inte svarade ringdes upp igen vid ett senare tillfälle. Rundringningen resulterade i fem kontakter med skolor, varav två var författarnas privata kontakter.

När e-postadress erhållits, antingen till klassföreståndare för årskurs fyra eller till rektor på skolan, skickades brev ut via e-post som beskrev och motiverade den aktuella studien (bilaga 1). Efter några dagar skickades ett e-postbrev ut som innehöll uppmaning om att snarast höra av sig när beslut tagits om eventuell medverkan.

Urvalsprocessen resulterade slutligen i att en kommunal skola och en fristående skola tackade ja till medverkan. I båda skolor deltog två klasser.

I samband med ett besök på skolorna då studien presenterades och de aktuella lärarna fick möjlighet att ställa frågor lämnades ett brev till vårdnadshavare med information om studien samt en blankett där de fick svara på om barnet fick delta och om de tyckte sig ha fått tillräcklig information om studien (bilaga 2). Vårdnadshavarna informerades om att de när som helst kan avbryta deltagande och uppmanades kontakta vidtecknad om de hade frågor. Totalt tillfrågades 65 stycken barn om medverkan. De barn som fick tillstånd att medverka utgjorde vårt urval. 30 stycken barn deltog i studien.

Mätinstrument och kodning

BarnKASAM (SOC-C/ KASAM-C). För att uppskatta känsla av sammanhang hos barnen användes KASAM-formuläret för barn, *Vad tycker jag?*, framställt av Margalit (1996) och översatt till svenska (bilaga 3).

Formuläret bygger på Antonovskys (1979) konstrukt KASAM och är precis som Antonovskys begrepp uppbyggt av de tre komponenterna begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. Margalit (1996) omvandlar Antonovskys formulär för att uppskatta KASAM hos vuxna till ett formulär som antas uppskatta barns KASAM. Margalit (1996) rapporterar om Cronbach's alpha 0,72 på sitt formulär.

Den reviderade svenska versionen av formuläret består av 16 påståenden som skattas på en fyragradig skala, från aldrig till alltid. Möjlig total poäng varierar därmed från 16 poäng till 64 poäng. Påstående 8, 9, 10, 13 och 15 uppskattar komponenten begriplighet, påstående 2, 5, 6, 7, 12, 14 och 16 uppskattar komponenten hanterbarhet och påstående 1, 3, 4 och 11 uppskattar komponenten meningsfullhet. Sammantaget ges ett värde på KASAM hos individen. Påstående 3, 5, 8, 12 och 14 är omvända, det vill säga en skattad etta ger fyra poäng och så vidare.

Valideringsstudier av det svenska instrumentet har gjorts i form av uppsatser vid Lunds universitet. Dessa uppsatser (Ahlström & Henriksson, 2003; Nagy, 2004) visar att formuläret är adekvat för 10–12-åringar (Cronbach's alpha 0,63) men inte för barn yngre än så. Uppsatserna (Ahlström och Henriksson, 2003; Nagy, 2004) lyfter även fram att signifikanta samband finns mellan BarnKASAM, framtidstro och allmän självvärdering i åldern 10-12 år. Den interna konsistensen för formulärets 16 item är i föreliggande studie 0,71 uppmätt med Cronbach's alfa.

Ordförråd –Wechsler Intelligence Scale for Children – fourth edition (WISC-IV). Som mått för att uppskatta barnens språkliga förmåga användes den svenska versionen av

deltestet Ordförråd ur testbatteriet WISC-IV. Barnet ska i deltestet definiera ett ord verbalt, om barnet får fem nollpoängssvar i rad avbryts testet. Deltestet avser att mäta allmän ordförståelse och verbal begreppsbyggnad och ge en bild av barnets uttrycksförmåga och generella begreppsnivå. Deltestets validitet får sägas vara mycket god, då deltestet i den svenska utprovningen (N=290) korrelerar 0,90 med verbal funktion index (VFI) (Wechsler, 2009). I manualen går att läsa att deltestet kräver ett visst mått av mentaliseringsförmåga eftersom barnet i viss utsträckning måste förstå att den ska ta en annans perspektiv genom att förklara ett ord som om den andre inte visste vad det var. Svar som ”det vet väl alla”, ger inga poäng (Wechsler, 2009). För att resultatet skulle ligga så nära maximal förmåga som möjligt gav testledarna, på inrådan från erfaren testledare och medförfattare till manualen, barnen extra uppmuntran och fler följdfrågor än vad som är brukligt. Deltestet administrerades i övrigt enligt de angivelser som finns beskrivna i manualen för WISC-IV.

Deltestet valdes utifrån att det tillhör ett välanvänt testbatteri som det finns ett gediget kvalitetssäkringsarbete kring. Reliabiliteten för deltestet är mycket tillfredsställande och uppskattas utifrån den svenska normeringsgruppen (N=290) till 0,95 (Wechsler, 2009). Maximal skalpoäng är 19 och medelvärde är 10 skalpoäng. Det bör dock understrykas att de skalpoäng som erhöles inte helt enkelt kan jämföras med de normeringsgrupper som finns eftersom administrationen skiljt sig något från vad som anges i manualen.

Cognitive Appraisal Interview (CAI). För att uppskatta barnens mentaliseringsförmåga användes i denna studie Cognitive Appraisal Interview, en intervju som utvecklats av Bengtsson (2003) för att studera barns empati (bilaga 4). Intervjun undersöker respondentens spontana tankar kring tolv hypotetiska händelser som involverar kontakt med andra människors emotionellt laddade erfarenheter. Åtta av de scenarier som läses upp för respondenten är negativt laddade, där subjektet i historien upplever antingen separation, fysisk skada, attack eller frustration. Fyra andra scenarier (4, 6, 8, 10) är positivt laddade för subjektet i historien. Könet på subjekten i berättelserna matchas mot könet på respondenten, förutom i ett item som handlar om barnets mamma. Varje scenario presenteras ordagrant och följs av frågan ”Vad tänker du när du hör/ser det?”, efter barnets spontana svar säger intervjuaren ”Skulle du tänka något mer?”.

Mentalizing Interview for Children 5 (MIC-5). Genom CAI i sin ursprungliga form erhåller intervjuaren information om respondentens spontana tänkande kring emotionellt material som rör andra personer, vilket är en del av mentalisering. För att få en mer

uttömmande bild av barnens mentaliseringsförmåga i denna studie krävdes dock att CAI utökades med scenarier som kunde ge material kring respondentens förståelse av sitt eget känsloliv samt förmåga till eftertanke och insikt, vilket är en annan viktig del av mentalisering. Fonagy och hans kollegor (Fonagy, Target, Steele, H. & Steele, M., 1998) har operationaliserat mentaliseringsbegreppet genom att utifrån en anknytningsintervju uppskatta olika förmågor som samlas under begreppet reflexiv funktion (RF). Reflexiv funktion används i det sammanhanget synonymt med mentalisering. Instrumentet heter RF-intervjun och används för vuxna både för forskning och för att mäta förändring i mentaliseringsförmåga i behandlingssammanhang (Rydén och Wallroth, 2008). De nya scenarier (bilaga 5) som konstruerats för föreliggande uppsats konstruerades för att väcka de förmågor som är kännetecknande för moderat till hög reflexiv funktion så som den beskrivs i manualen för RF-intervjun (Fongay et al, 1998).

De fem påståendena i MIC-5 administrerades efter CAI efter att en ny instruktion, som syftade till att ge barnet möjlighet att ställa om till mer insiktsbetonad reflektion, hade givits. Efter varje scenario följde en fråga där barnet uppmanas att förklara varför det blev eller kändes så. Efter barnets spontana svar sa intervjuaren ”Varför?” eller ”Kan du komma på något mer?”.

Cronbach´s alpha för instrumentet var 0,73.

Kodning CAI. Varje barns svar på samtliga tolv item i CAI och samtliga fem item i MIC-5 kvantifierades vart och ett för sig utifrån två system för kodning.

Det första kodningssystemet är delar av den kodning som Bengtsson (2003) använt för CAI. Utifrån den kodades för hyperaktivering samt modererande kognitiv omstrukturering, variabler som här tillsammans antas spegla emotionsreglering, en process med samband till mentalisering.

Hyperaktiverande processers mål kan sägas vara att öka medvetenheten om potentiella hot mot grundläggande behov av trygghet och välbefinnande och utgörs av (a) hot mot andra, (b) hot mot självet, (c) egna minnen och obehagliga upplevelser eller minnen och (d) aktivt rolltagande, att barnet tänker sig hur det skulle vara att själv vara i situationen. Uttryck som ”jätteledsen” eller mer inlärda svar av typen ”då tycker jag synd om henne/honom” kodas inte som hyperaktivering (Bengtsson, 2003). Hyperaktivering kodas som förekommande (1) eller ej (0) i varje item. Interbedömarreliabilitet för variabeln hyperaktivering var 0,95.

Modererande kognitiv omstrukturering syftar till de svar där en emotionell stimulus påverkan modereras genom att barnet sätter det i perspektiv eller använder sig av optimism,

hopp eller försoning för att hantera stressande aspekter av stimuli (Bengtsson, 2003). Modererande kognitiv omstrukturering kodas som förekommande (1) eller ej (0) i varje item. Interbedömarreliabilitet för variabeln kognitiv moderering var 0,72.

Exempel på kodade responser utifrån denna kodning beskrivs i tabell 1 nedan.

Tabell 1

Exempel på responser som kodats som modererande kognitiv omstrukturering och hyperaktivering

<i>Variabel</i>	<i>Respons</i>
Modererande kognitiv omstrukturering	"...då tänker jag kanske att de kan fortfarande vara kompisar, jag vet inte, alltså hålla kontakten." ¹
Hyperaktivering	"Det kanske var någon som puttade henne. Och man borde kanske göra nåt åt det för det kanske typ börjar bli mobbning på skolan eller nåt sånt, att man puttar folk så att de skadar sig." ²

¹Scenario 9 i bilaga 4

²Scenario 7 i bilaga 4

Kodning MIC-5. Det andra kodningssystemet som användes för att kvantifiera samtliga tolv item i CAI och samtliga fem item i MIC-5 och koda för variabeln mentalisering, var ett av författarna nykonstruerat kodningssystem. Fyra kategorier finns i kodningssystemet, som formats utifrån RF-manualens beskrivning av moderat till hög reflexiv förmåga (Fonagy et al, 1998). De fyra kategorierna ska ses som övergripande och en respondent behöver bara använda sig av en av de underkategorier som här nämns för att förklara innebörden av respektive kategori, för att erhålla poäng. Kategorierna presenteras nedan:

1. *Uppvisar medvetenhet om mentala tillstånds natur*, vilket innebär medvetenhet om mentala tillstånds svårtyddhet, medvetenhet om den egna begränsningen att förstå sig själv eller andra fullt ut, medvetenhet om att mentala tillstånd går att dölja samt medvetenhet om att man kan modifiera mentala tillstånd för att reducera negativ affekt.

2. *Försök att explicit räkna ut vilka mentala tillstånd som ligger bakom ett visst beteende* vilket innebär en förståelse för att känslor som uppvisas i en situation inte behöver vara relaterade till det direkt observerbara, förståelse för att ens egen tolkning av en situation kan vara färgad av ens mentala tillstånd, förståelse för att mentala tillstånd kan påverka eget och andras beteende samt ett aktivt och spontant reflekterande kring mentala tillstånd som inte utgörs av inlärd eller klichémässiga svar.

3. *Perspektivtagande* som innebär att man erkänner av att det finns flera perspektiv samt att man tar hänsyn till hur andra uppfattar en.

4. *Attribuering* som innebär en adekvat attribuering av mentala tillstånd hos andra.

I föreliggande kodning används inte de kategorier som nämns i RF-manualen som rör erkännande av utvecklingsmässiga aspekter av mentala tillstånd och hur respondenten hanterar mentala tillstånd i relation till intervjuaren (Fonagy et al, 1998). Detta då dessa kategorier bygger på att respondenten är vuxen och att intervjun rör respondentens egen historia.

I manualen understryks att det är svårt att finna renodlade exempel på de ovanstående kategorierna (Fonagy et al, 1998), och därför används kategorierna som stöd för uppskattningen av en total mentaliseringsförmåga och inte som delskalor. Mentalisering kodas som förekommande (1) eller ej (0) vad gäller varje kategori och maximal poäng för varje item är fyra poäng. De sammanlagda poängen utgör en helskala för mentalisering och det är denna helskalepoäng som används i resultatbearbetningen. Interbedömarreliabilitet för variabeln mentalisering var 0,97.

Exempel på kodade responser utifrån denna kodning beskrivs i tabell 2 nedan.

Tabell 2

Exempel på responser som kodats som mentalisering

<i>Variabel</i>	<i>Respons</i>
Uppvisar medvetenhet om mentala tillstånds natur	”Lite konstigt, för att jag vet ju liksom inte riktigt varför hon blir ledsen. Jag kan ju bara tro. Ifall jag liksom inte frågar henne, annars kan jag bara tro varför hon är ledsen. Jag vet ju liksom inte.” ⁰
Försök att explicit räkna ut vilka mentala tillstånd som ligger bakom ett visst beteende	”Om man inte hittar och man blir lite sur och stressad och man får inte ut det och så sen så kommer första bästa och då tar man ut den ilskan och så.” ¹
Perspektivtagande	”Kanske för att han ville bara hjälpa mig och samarbeta och jag ville inte ta till mig råd, så tycker vi inte att det är, att vi tycker olika, kanske vi missförstår varandra så börjar vi bråka.” ²
Attribuering	”att han skulle nog va ledsen och hela hans familj också” ³

⁰Scenario 5 i bilaga 5

¹Scenario 1 i bilaga 5

²Scenario 4 i bilaga 5

³Scenario 12 i bilaga 4

Procedur

Testningarna utfördes vid ett flertal separata tillfällen på respektive skolor, utifrån vad som passade lärarna. Testledarna genomförde testningar parallellt i separata rum. Rummen erbjöd inte alltid optimala testförhållanden, utan avbröts ibland av att någon kom in i rummet. Testningen avbröts då kort och återupptogs när testledaren återigen var ensam med barnet. De administrerade testen bedöms dock ej vara så känsliga för detta, eftersom de förmågor eller hållningar som mäts kan antas vara relativt robusta och inte i så stor utsträckning påverkas av avbrott.

Innan testningen påbörjades försäkrade sig testledarna om att barnet fick delta utifrån samtyckesblanketten. Barnets ålder noterades på ett av formulären och barnet fick sedan en kod som testformulären märktes med och som sades i början av ljudupptagningen. I bearbetningen av materialet användes sedan denna kod för att värna barnens anonymitet.

Testningen tog mellan 20 och 30 minuter per barn. Samtliga test administrerades vid ett oavbrutet tillfälle förutom vad gäller två barn då testningen fick delas upp på två tillfällen på grund av tidsbrist.

Testledarna utgick från en för tillfället konstruerad manual där instruktioner för vad som skulle sägas i övergången mellan de olika testen fanns. Denna manual följdes så långt som var möjligt, detta för att testsituationerna skulle vara så lika som möjligt.

Först administrerades BarnKASAM. Efter instruktion och exempel fick barnet själv välja om hon/han ville läsa påståendena själv eller om testledaren skulle läsa dem. Sedan administrerades CAI och därefter MIC-5. Barnets svar spelades in på en diktafon. Före dessa två instrument underströks att det inte finns några rätt eller fel utan att det intressanta är vad just det barnet tänker. Slutligen administrerades Ordförståelse ur WISC utifrån manual. Barnet tackades sedan för sin medverkan och ombads säga till nästa barn som skulle delta.

Testledarna beräknade löpande efter varje testtillfälle poäng för BarnKASAM och skalpoäng för Ordförståelse samt transkriberade CAI- och MIC-5-intervjun för de barn respektive testledare träffat.

När allt material var insamlat kodade författarna tillsammans med erfaren bedömare en av intervjuerna utifrån den kodning som används för CAI. Författarna kodade sedan gemensamt tio intervjuer. Därefter kodades tio intervjuer separat av båda författarna för att kunna beräkna interbedömarreliabilitet. Slutligen kodades kvarvarande nio intervjuer av författarna separat.

Samma procedur genomfördes för kodningen för mentalisering, med undantag för gemensam kodning med erfaren bedömare då kodningen är nykonstruerad.

Statistisk bearbetning

Data kodades in för bearbetning med SPSS 16.0 för Windows. Deskriptiv statistik i form av medelvärden och standardavvikelser användes som underlag för den statistiska analysen. Zero order korrelationer (Pearson) fastställdes för alla de variabler som inkluderades i studien. Regressionsanalyser genomfördes, med och utan kontroll för andra variabler.

Resultat

Tabell 3

Deskriptiv statistik (N = 30)

Variabel	Min	Max	Medel	Std. Av.
Verbal förmåga	5,00	19,00	11,03	3,07
KASAM	39,00	60,00	49,13	4,68
Hyperaktivering	0	12,00	5,10	3,42
Modererande kognitiv omstrukturering	0	10,00	3,43	2,70
Mentalisering	1,00	28,00	8,97	7,08
Hyperaktivering - CAI	0	10,00	3,80	2,83
Modererande kognitiv omstrukturering - CAI	0	7,00	2,73	2,18
Mentalisering - CAI	0	16,00	4,07	4,67
Hyperaktivering – MIC-5	0	4,00	1,30	1,34
Modererande kognitiv omstrukturering - MIC-5	0	3,00	0,70	0,92
Mentalisering – MIC-5	1,00	12,00	4,90	3,02

I tabell 3 redovisas deskriptiv statistik gällande alla variabler som är aktuella i studien. Förutom att *hyperaktivering*, *modererande kognitiv omstrukturering* och *mentalisering* redovisas som sammanlagt mått från de båda instrumenten så visas de även instrument för instrument. Här kan noteras att CAI är ett instrument bestående av tolv item och MIC-5 ett instrument bestående av fem item, vilket ledde till lägre medelvärden för MIC-5 jämfört med CAI gällande variablerna *hyperaktivering* och *modererande kognitiv omstrukturering*. Dock bör även noteras att variabeln *mentalisering* hade nästan lika högt medelvärde på MIC-5 (M = 4,90) som på CAI (M = 4,07), vilket indikerar att frågorna i MIC-5 i högre grad än frågorna i CAI stimulerade svar som genererar poäng på mentaliseringsvariabeln.

Tabell 4

Korrelationer mellan instrumenten MIC-5 och CAI

	Hyperaktivering - MIC-5	Modererande kognitiv omstrukturering - MIC-5	Mentalisering - MIC-5
Hyperaktivering - CAI	,24		
Modererande kognitiv omstrukturering - CAI		,43*	
Mentalisering - CAI			,68**

*. $p < 0,05$.

** . $p < 0,01$.

I tabell 4 redovisas korrelationer mellan de två instrumenten. Signifikanta positiva korrelationer fastställdes gällande både variabeln *modererande kognitiv omstrukturering* och variabeln *mentalisering*. Någon signifikant korrelation fanns däremot inte gällande variabeln *hyperaktivering*.

Signifikant korrelation fastställdes även mellan *verbal förmåga* och *mentalisering*, uppmätt genom endast instrumentet MIC-5 ($r = 0,49, p < 0,01$).

Tabell 5

Korrelationer mellan alla variabler

	Verbal förmåga	KASAM	Hyperaktivering	Modererande kognitiv omstrukturering	Mentalisering
Verbal förmåga	1	,01	,42*	,31	,56**
KASAM		1	-,12	,12	,10
Hyperaktivering			1	,49**	,50**
Modererande kognitiv omstrukturering				1	,59**
Mentalisering					1

*. $p < 0,05$. **. $p < 0,01$.

Not. Korrelationerna för hyperaktivering, modererande omstrukturering och mentalisering baseras på samtliga 17 item i CAI och MIC-5.

I tabell 5 redovisas korrelationer mellan alla aktuella variabler. Ingen signifikant korrelation fanns mellan *KASAM* och någon annan variabel. Inte heller efter kontrollerande för verbal förmåga hittades några signifikanta korrelationer.

Signifikanta positiva korrelationer fastställdes däremot mellan *verbal förmåga* och *hyperaktivering* samt mellan *verbal förmåga* och *mentalisering*. Signifikant korrelation kunde även fastställas mellan *mentalisering* och *hyperaktivering*, *hyperaktivering* och *modererande kognitiv omstrukturering* samt mellan *mentalisering* och *modererande kognitiv omstrukturering*.

I tre hierarkiska regressionsanalyser testades om mentalisering kunde predicera respektive delkomponent i *KASAM*. Samtliga analyser kontrollerade i första steget för verbal förmåga och hyperaktivering. Detta för att dessa variabler i sig kunde tänkas påverka nivå av mentalisering och därmed indirekt sambandet mellan mentalisering och *KASAM*. I steg två testades hur väl mentalisering predicerade respektive delkomponent i *KASAM*. I tabell 6 och 7 redovisas nästintill signifikant resultat ($p = 0,06$) gällande linjär prediktion mellan mentaliseringsförmåga och delkomponenten hanterbarhet. Analyser för övriga två delkomponenter gav inga signifikanta eller nästan signifikanta resultat.

Tabell 6

Prediktion för hanterbarhet, utan (modell 1) och med (modell 2) mentaliseringsförmåga

Modell	Change Statistics				
	R Square Change	F Change	df 1	df 2	Sig. F Change
1	0,04	0,54	2	27	0,59
2	0,13	3,99	1	26	0,06

Tabell 7

Mentaliseringsförmågas prediktion för hanterbarhet vid kontroll för verbal förmåga samt hyperaktivering

Modell	Standardiserade koefficienter		
	Beta	<i>t</i>	Sig.
1 (Konstant)		12,45	0,00
Hyperaktivering total	-0,15	-0,70	0,49
Verbal förmåga	-0,08	-0,40	0,69
2 (Konstant)		11,98	0,00
Hyperaktivering total	-0,28	-1,35	0,19
Verbal förmåga	-0,28	-1,27	0,22
Mentalisering	0,46	2,00	0,06

Beroende variabel: Hanterbarhet

Tabell 8

Test av modell för kurvlinjärt samband mellan meningsfullhet/begriplighet och mentalisering

	Sum of Squares	Df	F	Sig.
Regression	12,55	2	2,47	0,12
Residual	68,71	27		
Total	81,27	29		

Tabell 9

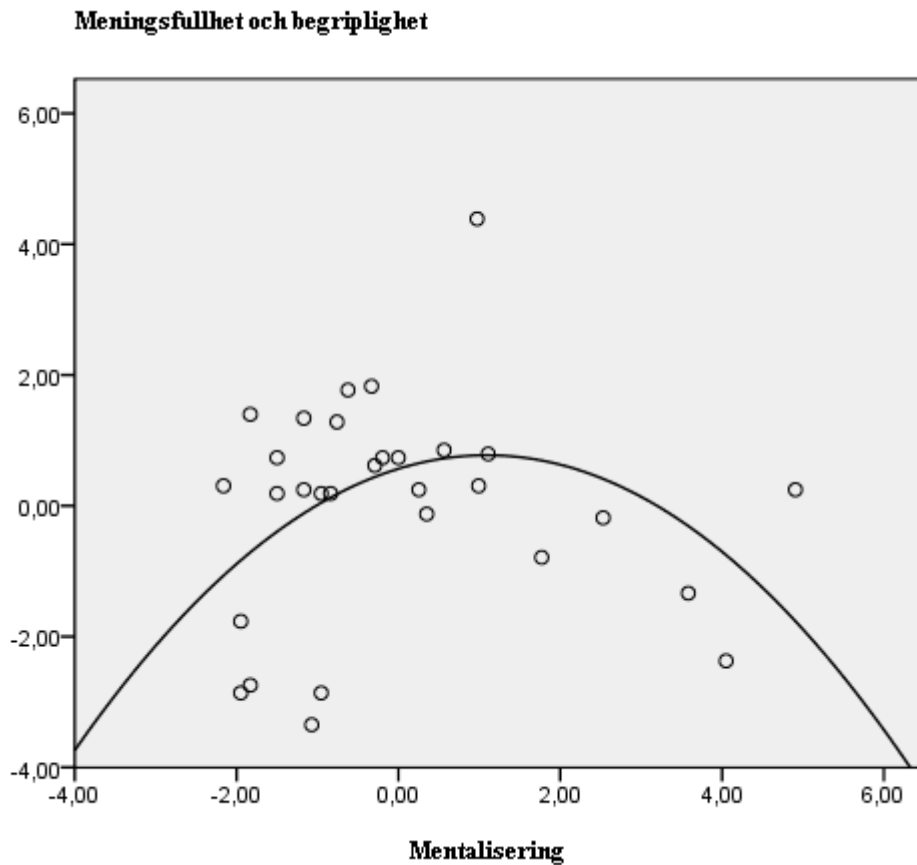
Linjärt och kurvlinjärt samband mellan meningsfullhet/begriplighet och mentalisering

	Standardiserade koefficienter		
	Beta	<i>t</i>	Sig.
Mentalisering (linjärt)	0,42	1,65	0,11
Mentalisering (kurvlinjärt)	-0,56	-2,22	0,04
(Konstant)		1,46	0,16

Två delkomponenter av KASAM kunde inte prediceras av mentalisering utifrån ett linjärt samband; meningsfullhet och begriplighet. Därför prövades om det fanns ett kurvlinjärt samband mellan dem tillsammans och mentalisering. De båda delkomponenterna viktades i analysen. I tabell 9 redovisas att en kurvlinjär modell ($p < 0,05$) bättre än en linjär beskrev

sambandet. Dock var modellen enligt ANOVA (se tabell 8) icke-signifikant, vilket försvagar resultatet.

I figur 1 redovisas den kurvlinjära modellen åskådliggjord som ett scatterdiagram.

Figur 1

Kurvlinjärt samband mellan mentalisering och meningsfullhet/begriplighet

Diskussion

Studien syftar dels till att undersöka eventuellt samband mellan KASAM och mentalisering och dels till att undersöka det nya instrumentet MIC-5:s lämplighet gällande att uppskatta mentaliseringsförmåga. Inga tidigare studier har undersökt förhållandet mellan de båda fenomenen mentalisering och KASAM.

Resultatdiskussion

Samband mellan mentaliseringsförmåga och KASAM. Genom korrelationstestning mellan KASAM och variabeln mentalisering hittas mot förväntan inga signifikanta linjära

korrelationer. Det teoretiska antagandet bakom hypoteserna är att KASAM och mentaliseringsförmåga borde samvariera eftersom båda fenomenen är inre faktorer som har att göra med begripliggörande och meningsskapande. Detta stämmer inte vid en första anblick. Resultatet är förvånande då det tycks finnas en teoretisk överlappning mellan fenomenen. BarnKASAM är tidigare ej särskilt väl validerat och ett sätt att förstå resultaten är att begreppsvaliditeten vad gäller KASAM såsom det här operationaliseras är hotad. Dock är instrumentet välanvänt (Margalit, 1996). Det låga N-talet i studien är en annan möjlig förklaring. Ytterligare en möjlighet är att andra konstrukt än KASAM bättre vidgar förståelsen kring mentaliseringsförmåga och därmed lämpar sig bättre som variabel i en korrelationsstudie. Några enkla signifikanta linjära korrelationer hittas alltså inte i föreliggande studie, vilket kan bero på att det inte finns några samband, men också på att sambanden är mer komplexa och inte låter sig fångas i en linjär korrelation.

Förhållandet mellan KASAM och mentalisering studerades närmare genom att titta på delkomponenterna meningsfullhet, begriplighet och hanterbarhet. Vid regressionsanalys där det kontrolleras för verbal förmåga samt hyperaktivering uppvisas ett näst intill signifikant resultat gällande mentaliseringsförmågans prediktion av hanterbarhet. Vid ett högre N-tal är det möjligt att sambandet hade blivit signifikant. Utan kontroll för dessa två variabler uppvisas ingen tendens till samband. Ett barn som mentaliserar väl men även har hög grad av hyperaktivering upplever inte hög grad av hanterbarhet. Detta resultat är väl överrensstämmande med Bengtsson (2003) som påvisar att moderat nivå av hyperaktivering är mest fördelaktigt gällande prosocialt beteende.

Resultatet går att diskutera i relation till vad som i litteraturen beskrivs som hypermentaliserings (Rydén & Wallroth, 2008). Kanske är det så att de barn som hypermentaliserar också hyperaktiverar. Överdriven fokus på det inre livet skulle kunna leda till att man blir mer benägen att uppfatta och grubbla över tänkbara hot och problem i tillvaron. De negativa känslor som detta väcker kan vara svåra att hantera för barnet och försvåra meningsskapande processer. Antonovsky (2005) beskriver att individer med stark KASAM ofta är mer medvetna om sina känslor, lättare kan beskriva dem och känner sig mindre hotade av dem eftersom de har lättare att affektreglera. Individer som hypermentaliserar saknar just detta och kan därför förväntas ha lägre KASAM.

Varför just komponenten hanterbarhet skulle vara positivt kopplat till mentalisering när man kontrollerar för hyperaktivering kan möjligen i så fall förstås i termer av bristande upplevelse av agentskap (Mohaupt, Holgersen, Binder & Nielsen, 2006; Schimansky, David, Rössel & Haker, 2010), känsla av att vara ägare till sina egna känslomässiga och mentala

tillstånd samt sina egna handlingar. Agenskap är som ovan beskrivits länkat till intention och autoreglering av emotioner. Upplevt agenskap ger individen möjlighet att representera och attribuera olika mentala tillstånd, att förstå hur de hänger samman samt att upptäcka att mentala tillstånd tenderar att leda till handling. Kanske kan den brist på affektreglering och förståelse för den egna inre världen som beskrivs vid hypermentalisering ses som bristande känsla av agenskap och detta skulle i så fall kunna påverka känsla av hanterbarhet, vilket handlar om en individs upplevelse att ha resurser till förfogande, själv eller genom andra, för att möta de krav man ställs inför.

Delkomponenterna meningsfullhet och begriplighet uppvisar inga signifikanta linjära samband med mentalisering, trots kontroll för verbal förmåga och hyperaktivitet. Vid testning för kurvlinjärt samband mellan de båda delkomponenterna och mentalisering hittas dock en tendens till signifikant prediktion. Detta resultat tolkas som att mentaliseringsförmåga predicerar begriplighet och meningsfullhet sammanslaget kurvlinjärt. Alltså, att måttligt hög mentaliseringsförmåga predicerar hög grad av upplevd meningsfullhet och begriplighet. Detta resultat kan förstås på liknande sätt som ovanstående, att för hög grad av mentalisering, hypermentalisering, inte alltid är fördelaktigt.

Ett annat sätt att förstå resultatet skulle kunna vara att för barn som mentaliserar väl blir inte världen mer begriplig, utan snarare mer komplicerad. Kanske behöver andra förmågor som påverkar ens förmåga att sortera ut stimuli eller lättare se sammanhang komma ifatt mentaliseringsförmågan för att denna ska kunna användas på ett sätt som blir positivt för individen. I någon mån kan välutvecklad mentaliseringsförmåga kanske fungera som en stressor för barnet som då har mer stimuli att förhålla sig till, samtidigt som ett barn, just som varandes barn, på många sätt kan sakna medbestämmande i socialt värdesatt verksamhet som Antonovsky (2005) menar är en förutsättning för hög grad av känsla av meningsfullhet.

Det nykonstruerade instrumentet MIC-5:s validitet. Studiens andra syfte undersöks först genom en prövning mellan de båda instrumentet CAI och MIC-5, där en hög korrelation mellan testen på framförallt variabeln mentalisering antas innebära att de båda instrumenten är likvärdiga gällande att stimulera och mäta barns mentaliserande. Signifikanta positiva korrelationer erhöles gällande både variabeln mentalisering och variabeln modererande kognitiv omstrukturering. Ingen korrelation erhöles gällande variabeln hyperaktivering.

Detta resultat tolkas som att instrumenten mäter både mentalisering och modererande kognitiv omstrukturering lika väl och på liknande sätt, men gällande hyperaktivering finns en skillnad. CAI består av item som är enkla till sin karaktär och som uppmanar till spontant

reflekterande. I CAI finns stora möjligheter att spinna vidare från den givna berättelsen, något som främjar hyperaktivering. MIC-5 däremot består av item som är mer komplicerade och som vill mana till eftertanke och insiktsbaserade svar. Den typen av item uppmuntrar till hyperaktivering i lägre grad än de i CAI. Svaret fokuseras kring insikten och mindre kring den beskrivna händelsen i sig.

Nästa del av prövningen av MIC-5 utgår ifrån det teoretiska antagandet att mentalisering bör korrelera till viss del med verbal förmåga. Tidigare studier påvisar samband mellan de båda förmågorna och vissa studier föreslår till och med att mentaliseringsförmåga är oskiljbar från verbal förmåga (Fonagy et al., 2007). Måttligt hög positiv korrelationen erhöles i vår undersökning, vilket innebär att instrumentet mäter något mer utöver verbal förmåga.

En annan del i prövningen av det nya instrumentet är att jämföra de båda kodningssystemen med varandra. Det teoretiska antagandet är här att eftersom Bengtssons (2003) begrepp modererande kognitiv omstrukturering i sin definition har stora likheter med emotionsreglering, något som i litteraturen beskrivs som samvarierande med mentaliseringsförmåga, bör de båda variablerna korrelera. Gällande alla item bör den mentalisering som uppskattas genom det nykonstruerade kodningssystemet samvariera med den modererande kognitiva omstrukturering som uppskattas genom kodningssystemet tillhörande CAI. Detta visar sig också stämma och det nykonstruerade kodningssystemet valideras därmed.

Sammanfattningsvis bedöms det nykonstruerade instrumentet MIC-5 med tillhörande kodning hålla god kvalitet gällande uppskattning av mentaliseringsförmåga hos barn i årskurs fyra. Instrumentet borde även fungera för barn något yngre och något äldre. Interbedömarreliabiliteten vid kodning av mentalisering ligger på 0,97, vilket är mycket högt och Cronbach's alpha för instrumentet är 0,73. Med tanke på att instrumentet endast består av fem item bör ett Cronbach's alpha på 0,73 ses som högt.

En svaghet med instrumentet är att det består av för få item för att kunna rekommenderas användas för sig själv. I denna studie används MIC-5 tillsammans med CAI men alternativet att i stället utöka MIC-5 med fler item är en framtida möjlighet.

I samband med att man operationaliserar ett vitt och i någon mån abstrakt begrepp som mentalisering finns alltid en risk att begreppsvaliditeten hotas och att teorin och fenomenet reduceras genom att påstås kunna mätas genom ett fåtal item och en kvantifiering av de svar de genererar. Samtidigt måste man fråga sig vilken nytta vi har av stora teoribyggen om de inte är möjliga att operationalisera och på så sätt kan testas empiriskt.

Samband som inte berörs av hypoteserna. I en vidare granskning, utanför hypotestestningen, framstår sambandet mellan verbal förmåga och mentalisering (uppskattat genom båda instrumenten) som viktigt att belysa. Tydligt är att verbal förmåga verkar underlätta för den explicita mentalisering som mäts i studien. Mentaliseringsförmåga uppskattas efter kodning av barnets verbala respons på de berättelser som instrumenten innehåller. Det verkar troligt att de barn som har hög verbal förmåga känner sig mer säkra och bekväma i en situation där de förväntas beskriva sina tankar och känslor med hjälp av ord och det är överrensstämmande med teori att tillgång till ord som beskriver mentala tillstånd ökar benägenheten till explicit mentalisering. Därmed inte sagt att barnets faktiska mentaliseringsförmåga fångas genom denna uppskattning, eftersom kodningen missar mer affektiva komponenter och inre mentaliseringsprocesser som kanske mer kläs i bilder än ord och som är svåra att förmedla till en annan part men som ändå är meningsskapande och funktionella.

En möjlighet för att komma runt den verbala förmågans påverkan på resultatet är att använda sig av instrument som inte förutsätter verbal förmåga, såsom till exempel att barnen ska känna igen känslouttryck på bilder på ansikten (Trentacosta et al., 2006). Detta vore ett sätt att fånga mer av den implicita mentaliseringen och skulle kanske ha gett en mer heltäckande bild av mentalisering. Samtidigt är språk och mentaliseringsförmåga nära förbundet och det är rimligt att anta att de barn som ligger lägst på verbal förmåga faktiskt också har svårt att mentalisera (Fonagy et al., 2007). Det moderata sambandet i föreliggande undersökning kan tolkas som att det krävs en viss nivå av verbal förmåga för att kunna mentalisera, men att god verbal förmåga inte är någon garanti för att få höga poäng på mentalisering såsom det är operationalisera här, eftersom sambandet i så fall rimligen hade varit starkare.

I flera studier (Trentacosta et al., 2006; Izard et al., 2001) om hur emotionalitet samvarierar med annan variabel, till exempel prosocialt beteende eller uppmärksamhet, kontrolleras för verbal förmåga som möjlig bakomliggande variabel. Detta för att man ska kunna bortse från den påverkan som verbal förmåga har på resultaten. Vid enbart kontroll för verbal förmåga i denna studie gällande variablerna KASAM och mentalisering uppstår inga nya intressanta samband.

Verbal förmåga korrelerar även med hyperaktivering, vilket får förstås utifrån samma resonemang som det om mentalisering och verbal förmåga. En god verbal förmåga ger större möjligheter att spinna vidare på verbalt material och även större möjligheter att benämna och uttrycka tänkande kring mentala tillstånd med ord.

I resultaten kan förutom sambanden rörande verbal förmåga ett samband mellan variablerna hyperaktivering och användande av modererande kognitiv omstrukturering hittas. Detta samband förstås som att kognitiv omstrukturering i högre grad behövs och används efter en hyperaktivering än om ingen hyperaktivering skett. Ett barn som fantiserar på ett ångestväckande sätt kring det material som givits har större behov av att moderera sina tankar i en riktning som tar ner ångesten, än ett barn som inte hyperaktiverat i första taget.

Slutligen hittas ett samband mellan mentalisering och hyperaktivering. Detta resultat tolkas som att hyperaktivering kräver en känslighet för känslomässigt laddat material, alltså en förmåga att kunna uppfatta det möjliga hotet i materialet. Denna känslighet verkar sammanfalla med god mentaliseringsförmåga, vilket kan ses som att när kompetensen finns att kunna bearbeta material om mentala tillstånd ökar även tendensen att uppfatta hot. När knapphändig kompetens finns att hantera och härbärgera känslomässigt laddat, sätts istället skyddande processer in som förnekar och reducerar hotet och ingen hyperaktivering sker.

Metoddiskussion

Studiens validitet. Mentalisering är ett brett begrepp, beskrivande en funktion bestående av flera olika delar. Denna studie riktar in sig på att undersöka främst den explicita mentaliseringsförmågan, alltså det medvetna, uttalade reflekterandet kring mentala tillstånd. Studien fokuserar på den explicita mentaliseringen eftersom det antas vara den mentaliseringsprocess som är känsligast samt att det är den del av mentalisering som är lättast att mäta. Dock bör påpekas att en kompletterande uppskattning av mer implicit mentalisering även hade varit intressant, då den hade kunnat ge insyn i delar av mentaliseringsprocessen som nu förblir dold i studien.

Det uppstår alltid en svårighet då man drar slutsatser från en enskild studie till bakomliggande abstrakta begrepp. En operationalisering innebär en risk då man kan misslyckas med att fånga det mångfacetterade begrepp som ligger bakom, vilket utgör ett hot mot begreppsvaliditeten. KASAM och mentaliseringsförmåga är båda två stora och svårfångade begrepp. En möjlighet är att luta sig mot tidigare erfarenhet, vilket här har varit svårt gällande operationalisering av mentaliseringsbegreppet då få tidigare operationaliseringar finns vad gäller barn. En styrka med föreliggande studie är att instrumentet jämförs med ett redan existerande och att till exempel modererande kognitiv omstrukturering delvis kan sägas vara ett konvergerande mått. En annan är författarnas försök att på ett tydligt sätt redogöra för konstruktion och användning av instrument och tillhörande

kodning för att ge operationaliseringsförfarandet transparens och läsaren en möjlighet att själv avgöra måttets relevans

En begränsning i studien är det låga antalet deltagare. Ett lågt N-tal försvårar möjligheterna att få statistiskt signifikanta resultat. Ytterligare en svaghet är urvalet, vilket kan sägas vara ett bekvämlighetsurval där personliga kontakter används och yttre ramar för uppsatsarbetet får styra i rekryteringen av skolor som vill delta. Deltagare är av nödvändighet begränsat till de barn vars vårdnadshavare lämnat samtycke inom en viss tidsram och därför är det möjligt att det finns en systematisk selektion i vilka barn som deltagit. Kanske är vårdnadshavare som tror att deras barn kommer prestera väl på testningen mer benägna att tillåta deltagande? Kanske finns det en skillnad på gruppnivå mellan de vårdnadshavare som låtit sina barn medverka och de som inte gjort det? Då den här typen av sammanblandande variabler, som potentiellt kan samvariera med både KASAM och mentaliseringsförmåga hos barnen, inte varit möjliga att kontrollera för utgör de ett hot mot studiens interna validitet. Intern validitet är en förutsättning för extern validitet.

Instrumenten. Instrumentet MIC-5 har i föreliggande studie god interbedömarreliabilitet och reliabilitet uppmätt med Cronbach's alpha. Dock bör det i framtiden valideras mot andra mentaliseringsmått för barn. Det är möjligt att instrumentet i sin nuvarande form underlåter att fånga upp relevanta aspekter av mentaliseringsförmåga eller att det finns sammanblandande variabler, till exempel verbal förmåga, som påverkar. Då instrumentet är helt nytt bör det utforskas ytterligare för att bättre belägga generaliseringar som har med begreppsvaliditeten att göra, alltså slutsatser om de fenomen som undersökts.

MIC-5 är konstruerat av författarna till föreliggande studie och dessa har också kodat materialet. Möjligheten finns att författarnas förförståelse har påverkat resultatet. Hög interbedömarreliabilitet talar dock mot hög grad av subjektiv påverkan. Kodningssystemet bygger på en tidigare använd kodningsmanual, vilket tillsammans med hög reliabilitet för instrumentet, gör att kodningen förefaller systematisk.

En svaghet i studien är att instrumentet BarnKASAM tidigare endast är validerat i ett antal uppsatser vilket gör att det är svårt att hitta gedigen information om instrumentets validitet. Dock uppmäts i denna studie, liksom i tidigare studier, hög reliabilitet för instrumentet.

Valet av CAI som instrument i studien kan diskuteras eftersom det ursprungligen är ett instrument skapat för att uppskatta spontant socialt tänkande kring emotionellt laddat material om andra och inte mentalisering. Dock fungerar instrumentet i sin uppbyggnad väl för att

även uppskatta mentalisering, eftersom kodningssystemet kan bytas ut. I studien används delar av den gamla kodningen tillhörande CAI och även ett nytt kodningssystem för mentalisering. Detta kan anses minska risken att det som uppmäts som mentaliseringsförmåga egentligen skulle vara något annat fenomen.

Etik

Deltagande barn och vårdnadshavare till samtliga barn som deltagit i studien har fått information om studien och information om att de när som helst kan avbryta. Samtycke från barn och vårdnadshavare har varit en förutsättning för deltagande i studien. I beräkning och kodning av resultatet har barnens namn inte använts utan ett system där varje barn fått en kod för att garantera barnens anonymitet. Stor omsorg har lagts vid att skapa en testsituation som känns bekväm för barnen genom till exempel uppmuntran och försäkran om att det inte finns några rätt eller fel vad gäller formuläret och intervjuerna. Genom dessa faktorer anses etiska aspekter av studien ha tagits i beaktande.

Förslag till framtida forskning

Något som inte studerats i så hög grad inom mentaliseringsteori är hur barns egen mentaliseringsförmåga påverkar deras psykiska hälsa. Man vet att tillstånd som borderline personlighetsstörning hos vuxna karaktäriseras av grava mentaliseringsbrister (Fonagy & Luyten, 2009), vilket innebär att kopplingar kan finnas mellan bristande mentaliseringsförmåga och psykiskt lidande och dysfunktion även hos barn. Forskning verkar luta åt att mentaliseringsförmåga har betydelse och spelar roll i hur livet gestaltas och om detta stämmer är det av stor vikt att titta närmare på mentaliseringsförmåga hos barn och faktorer som gynnar samt missgynnar den. Att mentalisering är skyddande för individen behöver inte betyda att förmågan har ett enkelt samband med välmående hos individer utan psykiatrisk problematik, eftersom mentaliseringsförmåga kanske inte bara bringar ordning i ens värld utan också gör den mer komplex. Vidare empirisk forskning om sambandet mellan välmående och mentalisering vore av värde.

Vidare försök att förstå mentalisering ur ett större perspektiv än ur anknytningsperspektivet vore även intressant. Då mentaliseringsförmåga går att utveckla hela livet borde det rimligen finnas andra faktorer än anknytning som kan påverka denna förmåga. Man har framgångsrikt arbetat med detta i mentaliseringsbaserad terapi (Rydén & Wallroth, 2008), men finns det andra sammanhang som främjar mentaliseringsförmåga? Kanske kan andra konstrukt än KASAM ge bättre förklaringar till hur och i vilket sammanhang

mentaliseringsförmåga främjas. Att vidare studera betydelsen av upplevelse av agens vore i detta sammanhang intressant. I förlängningen skulle detta kanske kunna leda till mentaliseringsprogram i till exempel förskoleverksamhet, i likhet med de program som finns för emotionell kompetens (Trentacosta et al., 2006).

En förutsättning för att kunna utveckla kunskapen om barns mentaliseringsförmåga och kunna uppskatta förändring i denna, är att arbetet med att utveckla instrument för att uppskatta mentalisering hos barn fortsätter. Instrument med fler item och som är validerade mot andra mentaliseringsmått eller mer kvalitativa bedömningar vore av intresse. Förhoppningen är att instrumentet MIC-5 kan erbjuda möjlighet att vidare utforska mentaliseringsförmågans förhållande till psykisk hälsa hos barn. Möjligt är även att instrumentet kan vidareutvecklas och så småningom användas i kliniska sammanhang. Mentalisering är på modet idag och kommer med all säkerhet vara fortsatt aktuellt inom många områden framöver. Begreppet mentalisering är här för att stanna och då behövs vägar att kunna studera fenomenet.

Referenser

- Ahlström, A. & Henriksson, S. (2003). *Hur jag mår? – en valideringsstudie av barnKASAM testet i årskurs 1-4*. C-uppsats, Socialhögskolan, Lunds Universitet.
- Allen, J. G., Fonagy, P. & Bateman, A. W. (2008). *Mentalizing in clinical practice*. Washington DC: American Psychiatric Publishing.
- Al-Yagon M. (2010) Maternal emotional resources and socio-emotional well-being of children with and without learning disabilities. *Family Relations* 59 (2), 152-169.
- Al-Yagon, M. & Margalit, M. (2006). Loneliness, sense of coherence and perception of teachers as a secure base among children with reading difficulties. *European Journal of special Needs Education*, 21, 21-37.
- Antonovsky, A. (1979). *Health, Stress, and Coping*. London: Jossey-Bass.
- Antonovsky, A. (2005). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Begeer, S., Malle, B., Nieuwland, M. & Keysar, B. (2010). Using Theory of Mind to represent and take part in social interactions: Comparing individuals with high functioning autism and typically developing controls. *European Journal of Developmental Psychology*, 7 (1), 104-122.
- Bengtsson, H. (2003). Children's cognitive appraisal of others' distressful and positive experiences. *International Journal of Behavioral Development*, 27 (5), 457-466.
- Choi-Kain, L. W. & Gunderson, J. G. (2008). Mentalization: Ontogeny, assessment, and application in the treatment of borderline personality disorder. *American Journal of Psychiatry*, 165 (9), 1127-1135.
- Demurie, E., De Corel, M. & Roeyers, H. (2011). Empathic accuracy in adolescents with autism spectrum disorders and adolescents with attention-deficit/hyperactivity disorder. *Research in Autism Spectrum Disorders* 5 (1), 126-134.
- Fonagy, P., Target, M, Steele, H. & Steele, M. (1998). *Reflective-functioning manual, version 5, for application to adult attachment interviews*. London: University College London
- Fonagy, P. (2007) *Anknytningsteori och psykoanalys*. Stockholm: Liber AB.
- Fonagy, P., Gergely, G., & Target, M. (2007). The parent-infant dyad and the construction of the subject of self. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48(3/4), 288-328.
- Fonagy, P. & Luyten, P. (2009). A developmental, mentalization-based approach to the understanding and treatment of borderline personality disorder. *Development and psychopathology*, 21, 1355-1381.

- Gassne, J. (2008) Salutogenes, Kasam och socionomer. *Lund Dissertations in Social Work*, 30.
- Gergely, G. (2003). The development of teleological versus mentalizing observational learning strategies in infancy. *Bulletin of the Menninger clinic*, 67 (2), 113-131
- Hamilton Antonia F. de C. (2009) Research review: Goals, intentions and mental states: challenges for theories of autism. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 50 (8), 881-892.
- Hwang, C. P. & Olsson M. B. (2002) Sense of coherence in parents of children with different developmental disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 46, 548-559.
- Izard, C., Fine, S., Schultz, D., Mostow, A., Ackerman, B. & Youngstrom, E. (2001) Emotion knowledge as a predictor of social behavior and academic competence in children at risk. *Psychological Science*, 12 (1), 18-23.
- Kimhia, S., Eshela, Y. & Zysberg, L. (2010) Sense of coherence and socio-demographic characteristics predicting posttraumatic stress symptoms and recovery in the aftermath of the Second Lebanon War. *Anxiety, Stress & Coping*, 23, 139-153.
- Laranjo J., Bernier A., Meins E. & Carlson S. M. (2010). Early manifestations of children's theory of mind: The roles of maternal mind-mindedness and infant security of attachment. *Infancy*, 15 (3), 300-323.
- Margalit, M. (1985). Perception of parents' behavior, familial satisfaction, and sense of coherence in hyperactive children. *Journal of School Psychology*, 23, 355-364.
- Margalit, M. & Efrati, M. (1996). Loneliness, coherence and companionship among children with learning disorder. *Educational Psychology*, 16 (1).
- Mentaliseringsbaserad Psykologi (2010). Hämtat 2010-10-01 från <http://www.mentalisering.se>
- Mohaupt, H., Holgersen, H., Binder, P. E. & Høstmark Nielsen, G. (2006). Affect consciousness or mentalization? A comparison of two concepts with regard to affect development and affect regulation. *Scandinavian Journal of Psychology*, 47, 237-244.
- Nagy, E. (2004). *Barns känsla av sammanhang – En valideringsstudie av BarnKASAM i årskurserna 1-6 (ålder 7-12 år)*. Magisteruppsats, Socialhögskolan, Lunds Universitet.
- Norekvål, T. M., Fridlund, B., Moons, P., Nordrehaug, J. E., Saevareid, H. I., Wentzel-Larsen, T. & Hanestad, B. R. (2010) Sense of coherence-a determinant of quality of life over time in older female acute myocardial infarction survivors. *Journal of Clinical Nursing*, 19, 820-831.

- Ostler T., Bahar O. S. & Jessee A. (2010) . Mentalization in children exposed to parental methamphetamine abuse: relations to children's mental health and behavioral outcomes *Attachment & Human Development*, 12 (3), 193-207.
- Russell, J., Alexis, D. & Clayton, N. (2010) Episodic future thinking in 3- to 5-year-old children: The ability to think of what will be needed from a different point of view. *Cognition* 114 (1), 56-71.
- Rydén, G., & Wallroth, P. (2008). *Mentalisering: Att leka med verkligheten*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Sharp, C. & Fonagy, P. (2008). The Parents Capacity to Treat The Child as a Psychological Agent: Constructs, Measures and Implications for Developmental Psychopathology. *Social development*, 17 (3),737-754.
- Schimansky, J., David, N., Rössler, W. & Haker, H. (2010). Sense of agency and mentalizing: Dissociation of subdomains of social cognition in patients with schizophrenia. *Psychiatry Research*, 178, 39-45.
- Trentacosta, C. J., Izard, C. E., Mostow, A. J. & Fine S. E. (2006). Children's Emotional Competence and Attentional Competence in Early Elementary School. *School Psychology Quarterly*, 21 (2), 148-170.
- Wechsler, D. (2009). *WISC-IV. Svensk version. Manual Del 1*. Stockholm: NSC Pearson.
- de Wied, M., Gispen-de Wied, C. & van Boxtel, A. (2010). Empathy dysfunction in children and adolescents with disruptive behavior disorders. *European Journal of Pharmacology* 626 (1), 97-103.
- Ying, Y. W., Lee, P. A. & Tsai, J. L. (2007) Attachment, sense of coherence, and mental health among Chinese American college students: Variation by migration status. *International Journal of Intercultural Relations* 31 (5), 531-544.

Bilaga 1

Till klassföreståndare för elever i klass fyra

Hej!

Vi är två psykologstudenter som går sista terminen på psykologprogrammet vid Lunds universitet. Vi håller på med vårt examensarbete som handlar om människors förmåga till mentalisering. Mentaliseringsförmåga är ett begrepp som blivit mer och mer aktuellt på senare tid och som betyder ungefär samma sak som förmåga att leva sig in i andra människors situation. Forskning har visat att om man har god förmåga till mentalisering så mår man bättre och har bättre relationer till andra.

I vårt arbete är vi särskilt intresserade av barns mentaliseringsförmåga eftersom vi tycker att det finns för lite forskning som belyser hur barn fungerar. Vi tycker att det är viktigt att barns perspektiv finns med när slutsatser från forskning dras. Vi vill i vår studie undersöka förhållandet mellan barns mentaliseringsförmåga och deras känsla av sammanhang och meningsfullhet i livet. Vår tanke är att en hög känsla av begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet underlättar för barn i det sociala tänkandet och fungerandet.

För att kunna genomföra vår studie behöver vi tillgång till barn i årskurs fyra som vi kan få träffa och prata med en stund. Vi vänder oss nu till dig för att be om hjälp med detta. I praktiken innebär vår studie att varje barn en och en lämnar undervisningen tillsammans med oss i ca 30 min för att lyssna på några små berättelser och sedan prata om dem. Barnen kommer även att få fylla i ett formulär med några frågor. Ett fungerande schema för hur detta kan gå till lägger vi naturligtvis upp i samråd med dig. Vår studie ska inte bli en belastning för dig som klasslärare, vi genomför den med smidighet och flexibilitet.

Allt deltagande i studien är frivilligt och anonymt. Inga namn kommer att förekomma i vår databearbetning eller dataredovisning. Barnen kommer under samtalen med oss att spelas in på band för att vi ska komma ihåg allt som sägs. Banden förstörs sedan när studien är klar. Föräldrarnas samtycke kommer att behövas och vi kommer att skicka ut en blankett som de ska fylla i.

Hoppas att du vill hjälpa till och göra vår studie möjlig! Att barnens röster förs fram i forskningssammanhang är viktigt för oss alla i samhället. Vi kommer att höra av oss till dig inom kort för att prata vidare om studien och hur du ställer dig till att delta.

Mvh

Elna Söderdahl, psykologstuderande (tel. XXX)

Tova Winbladh, psykologstuderande (tel. XXX)

Bilaga 2

Till vårdnadshavare till elever i klass X på Xskolan

Hej!

Vi är två psykologstudenter som går sista terminen på psykologprogrammet vid Lunds universitet. Vi håller på med vårt examensarbete som handlar om människors förmåga till mentalisering. Mentaliseringsförmåga är ett begrepp som blivit mer och mer aktuellt på senare tid och som betyder ungefär samma sak som förmåga att leva sig in i andra människors situation. Forskning har visat att om man har god förmåga till mentalisering så mår man bättre och har bättre relationer till andra.

I vårt arbete är vi särskilt intresserade av barns mentaliseringsförmåga eftersom vi tycker att det finns för lite forskning som belyser hur barn fungerar. Vi tycker att det är viktigt att barns perspektiv finns med när slutsatser från forskning dras. Vi vill i vår studie undersöka förhållandet mellan barnens mentaliseringsförmåga och deras känsla av sammanhang och meningsfullhet i livet. För att kunna göra det vill vi träffa och prata med barn i årskurs fyra.

Vi har blivit välkomnade av klassföreståndare XX att göra undersökningen i klass X och hoppas nu att så många barn som möjligt deltar. Vi behöver dock ett skriftligt godkännande från dig som vårdnadshavare och självklart är det även viktigt att barnet själv vill delta. I praktiken innebär det att varje barn får lämna lektionen tillsammans med oss i ca 30 min för att lyssna på några små berättelser och sedan prata om dem. Barnen kommer även att få fylla i ett formulär med några frågor. Den här typen av uppgifter tycker många barn är roliga.

Allt deltagande i studien är frivilligt och anonymt. Medverkande i studien kan avbrytas när som helst utan angivande av skäl. Inga namn kommer att förekomma i vår databearbetning eller dataredovisning. Barnen kommer under samtalen med oss att spelas in på band för att vi ska komma ihåg allt som sägs. Banden förstörs sedan när studien är klar.

Hoppas att ni vill hjälpa till och göra vår studie möjlig! Att barnens röster förs fram i forsknings-sammanhang är viktigt för oss alla i samhället. Om ni som vårdnadshavare ger ert samtycke till att vi träffar ert barn ber vi er skriva under den bifogade samtyckesblanketten och lämna den till klassföreståndare XX snarast möjligt. Kom ihåg att om det finns två vårdnadshavare så måste båda skriva under godkännandet för att det ska vara giltigt.

Tveka inte att höra av er till någon av oss eller vår handledare om ni har frågor eller funderingar!

Mvh

Elna Söderdahl (tel. XXX)

Tova Winbladh (tel. XXX)

Handledare Hans Bengtsson nås på psykologiska institutionen (tel. XXX)

Fortsättning bilaga 2

Samtyckesblankett för _____ (barnets namn)

Ni har nu läst brevet med information om vår undersökning och haft möjlighet att kontakta oss om det var något ni undrade. Vi ber er här bekräfta att ni samtycker till att ert barn deltar i studien. Ringa in era svar, var och en.

Vårdnadshavare 1

Jag har fått tillräcklig information om undersökningen	Ja	Nej
Jag är medveten om att jag när som helst kan dra mig ur undersökningen	Ja	Nej
Jag är villig att låta mitt barn delta i undersökningen	Ja	Nej

-----
Ort och datum

Namnteckning

Namnförtydligande

Vårdnadshavare 2

Jag har fått tillräcklig information om undersökningen	Ja	Nej
Jag är medveten om att jag när som helst kan dra mig ur undersökningen	Ja	Nej
Jag är villig att låta mitt barn delta i undersökningen	Ja	Nej

-----
Ort och datum

Namnteckning

Namnförtydligande

Vad tycker jag?

Här under kommer du läsa olika meningar med påståenden. Vi vill att du ska ringa in det svarsalternativ som du tycker är närmast hur du känner det. Först kommer ett låtsasexempel:

Jag tycker om hundar.

1	2	3	4
aldrig	ibland	ofta	alltid

Jag tycker om alla hundar, så jag har ringat in 4 (alltid). Vad hade du ringat in? Bara du vet det rätta svaret! Du får bara välja ett svar. Det blir rätt även om du *bara gissar* på ett av svaren. Svara på alla påståenden är du snäll. Här under börjar det:

1. Saker jag gör varje dag är roliga och gör mig glad.

1	2	3	4
aldrig	ibland	ofta	alltid

2. Det finns någon som kan hjälpa mig när jag behöver hjälp.

1	2	3	4
aldrig	ibland	ofta	alltid

3. De saker jag gör varje dag är tråkiga.

1	2	3	4
aldrig	ibland	ofta	alltid

4. Jag är intresserad av vad som händer omkring mig.

1	2	3	4
aldrig	ibland	ofta	alltid

5. Kompisar som jag litar på gör mig besviken.

1	2	3	4
aldrig	ibland	ofta	alltid

6. Jag tycker att jag blir rättvist behandlad.

1	2	3	4
aldrig	ibland	ofta	alltid

7. Jag är säker på att det blir bra till sist, även när det är jobbigt.

1	2	3	4
aldrig	ibland	ofta	alltid

8. Jag känner mig förvirrad, vimsig.

1	2	3	4
aldrig	ibland	ofta	alltid

9. Jag förstår vad mina vänner vill när de ber mig om något.

1	2	3	4
aldrig	ibland	ofta	alltid

10. Jag kan lösa mina problem

1	2	3	4
aldrig	ibland	ofta	alltid

11. Jag är intresserad av massor av saker.

1	2	3	4
aldrig	ibland	ofta	alltid

12. Jag har svårt att hinna med alla de saker som jag vill göra.

1	2	3	4
aldrig	ibland	ofta	alltid

13. När någon blir arg på mig förstår jag varför.

1	2	3	4
aldrig	ibland	ofta	alltid

14. Jag tycker synd om mig själv.

1	2	3	4
aldrig	ibland	ofta	alltid

15. Jag vet vad jag ska göra i skolan.

1	2	3	4
aldrig	ibland	ofta	alltid

16. När jag vill ha något är jag säker på att jag kommer få det.

1	2	3	4
aldrig	ibland	ofta	alltid

Se gärna efter att du svarat överallt.

Tack för att du medverkade! ☺

Cognitive Appraisal Interview (CAI)

Instruktion: "Jag ska beskriva några händelser för dig som skulle kunna inträffa i verkligheten. Efter varje beskrivning kommer jag fråga dig vad du skulle tänka då, om det hände. Låt oss ta ett exempel:"

Läs det första item nedan, avsluta med fråga a, när barnet svarat ställ fråga b.

OBS! Detta första exempel ska också spelas in för det är första händelsen man läser upp för barnet. Ställ i princip aldrig några andra frågor än nedanstående två standardfrågor:

- a) Vad tänker du när du hör/ser det?
- b) Skulle du tänka något mer?

1. På rasten ser du två pojkar/flickor som är lika gamla som du knuffa in en annan pojke/flicka i väggen och du hör dom säga: "Du ska inte gå omkring och tro att du är nåt!"
2. Medan fröken delar ut matteprovet säger hon: "De flesta har räknat bra, bara några av er har gjort många fel." En av pojkarna/flickorna ser ledsen ut och du förstår att han/hon misslyckats på provet.
3. En vän till dig är inte på humör och när du frågar honom/henne vad det är med honom/henne, säger han/hon att hans/hennes föräldrar alltid tycker att han/hon gör fel och att han/hon är dålig på alla sätt.
4. Din mamma kommer hem glad och berättar att hon plötsligt träffat en gammal klasskamrat som bjudit ut henne på en tur med deras fina båt.
5. En dag kommer en pojke/flicka till skolan med en stor plåsterlapp i ansiktet. Du får reda på att han/hon skadat sig och alltid kommer ha ett fult märke på näsan.
6. På skolgården ser du att hela klassen samlats runt en pojke/flicka för att han/hon har fått en ny 10-växlad cykel.
7. När ni ska börja lektionen berättar fröken om att en pojke/flicka brutit benet på skolgården på rasten.
8. När ni spelar roll på gymnastiken lyckas en av pojkarna/flickorna göra mål gång på gång. Efteråt hör du att din lärare säger till honom/henne: "Idag var du fantastisk."

Fortsättning bilaga 4

9. Två pojkar/flickor som heter Erik och Staffan/Emma och Maria har alltid hållit ihop. Dom har varit kompisar ända sedan dom var riktigt små. Nu ska Erik/Emma flytta och man ser hur ledsen Staffan/Maria är för det.

10. En vän berättar om hur roligt han/hon hade det på sin födelsedag.

11. Telefonen ringer och mamma får höra att den fina resan hon skulle åka på inte blir av.

12. Din vän älskar sin hund, men nu har han/hon börjat få utslag av hundhåren. En läkare förklarar att han/hon är allergisk mot hundar och att dom måste sälja hunden.

Mentalizing Interview for Children-5 (MIC-5) **Bengtsson, Söderdahl och Winbladh**

Instruktion till barnet

”Nu ska jag beskriva några andra situationer för dig som skulle kunna inträffa i verkligheten. Efter varje berättelse kommer jag att fråga dig om varför du tror att det blir som det blir i situationen. Då vill jag att du funderar och försöker förklara vad du tror. Det finns fortfarande inget rätt eller fel, jag vill höra hur just du tänker”.

Följdfrågor: Varför? / Kan du komma på något mer?

1) En morgon är du arg på dig själv för att du inte kan hitta dina läxböcker som du ska ha med till skolan. Du kommer ändå iväg till skolan. Där träffar du din kompis som frågar varför du kommer senare än vanligt. Då känner du att du blir arg på honom/henne. Hur skulle det kunna komma sig att du gör det/ varför tror du att det blir så?

2) En dag säger några äldre barn taskiga saker till dig på skolgården. Du blir ledsen, men du börjar ändå skratta och skoja med en kompis. Hur skulle det kunna komma sig att du gör det/ varför tror du att det blir så?

3) En dag kommer du till skolan och är på dåligt humör. Din klasskompis pratar med dig och du svarar irriterat och argt. Senare är det rast. Du och din kompis brukar leka ihop, men han/hon har redan gått iväg med någon annan. Hur skulle det kunna komma sig att det blir så/ varför tror du att det blir så?

4) En dag är du hemma hos en kompis och ni spelar TV-spel. Kompisen vill hela tiden hjälpa dig men du vill inte ha någon hjälp. Ni blir osams. Hur skulle det kunna komma sig att det blir så/ varför tror du att det blir så?

5) En dag är du ledsen för att du tappat bort en fin sak. En kamrat som du berättar det för blir också ledsen när han/hon hör vad du råkat ut för. Hur tror du att du skulle känna dig då? Varför skulle du känna så?